

JØRGEN DRAGSDAHL

IMPERIETS STORHED...

**Kapitel fra bogen "Bushs Amerika" som i efteråret 2005 blev udgivet af
Nyhedsmagasinet Ræson**

Publiceret 2008 på www.dragsdahl.dk

Imperiets storhed...

Hvad var målsætningens for USA's udenrigspolitik under præsident Clinton? Har USA et imperium? Hvad er imperialismen? Hvad ville de neo-konservative? Var George Bush en revolutionær? Hvordan brød Bush med traditionel amerikansk udenrigs- og sikkerhedspolitik?

Teksten er et kapitel fra bogen "Bushs Amerika", som i efteråret 2005 blev udgivet af Nyhedsmagasinet Ræson. I fire andre kapitler i bogen beskriver Dragsdahl, hvordan "frihedens imperium" blev grundlagt, hvordan det sejrede – og efter det her bragte, hvordan imperiet er faldet samt nedturen for præsident Bush efter Irak og katastrofen i New Orleans.

Af JØRGEN DRAGSDAHL

Set som en forlængelse af den åbne dørs strategi er amerikansk sikkerhedspolitik i 1990'erne ikke kun en tid med forvirring, halvbagte visioner og *ad hoc* reaktioner. Det var også, ja *især*, en periode, hvor USA gik i offensiven og med stor succes åbnede verden for amerikanske interesser – økonomisk, kulturelt og militært. Da Clinton-regeringen gjorde regnskabet op, tog den – med rette – æren for millioner af nye arbejdspladser og kraftig vækst i den internationale samhandel. USA's økonomiske vækst lå i 1990'erne på næsten det dobbelte af EU's, det tredobbelte af Japans. Fordi nedskæringerne i forsvarsbudgettet var mindre end i andre lande, blev USA's militære magtposition styrket. Trumans vision fra talen på uafhængighedsdagen i 1947, hvor han så frem til en verden, som ville ligge åben for amerikanske ideer og erhvervsliv, var nu noget nær virkelighed – kun sløret lidt af tidens store, nationalt neutrale, modeord: "globalisering". Ved århundredets start havde historikeren Brooks Adams kaldt USA "et gigantisk og voksende imperium", "civilisationens hjerte og energiske center". Ved overgangen til det 21. århundrede kunne historikeren Walter Russell Mead med større ret konstatere, at USA "ikke blot [er] den eneste globale magt": nationens værdier ligger også "til grund for en global konsensus, og dominerer i et omfang uden fortilfælde udviklingen af den første ægte globale civilisation, som vor planet har kendt til".¹

Hvis man gennemgår Clinton-regeringens taler og programerklæringer, så er det åbenbart, at den fulgte en overordnet strategi, som i næsten hundrede år havde inspireret langt de fleste præsidenters udenrigs- og sikkerhedspolitik: økonomisk vækst og velfærd for amerikanere bygger på adgang til et globalt marked uden nationale hegn. I den nationale sikkerhedsstrategi fra 1998 slog man fast, at "vi må udvide vor internationale handel, så økonomisk vækst hjemme kan opretholdes".² Som udenrigsminister gjorde Madeleine Albright "åbenhed" til et mantra. Drivkraften bag økonomisk vækst er "åbenhed – åbne markeder, åbne investeringsmuligheder, åben kommunikation og åben

¹ Walter Russell Mead: "American Foreign Policy and How It Changed the World". Alfred A. Knopf. New York 2002. p. 10

² William Clinton: "A National Security Strategy for a New Century". Washington DC 1998. p. 29

handel”.³ Fra midten af 1990erne, hvor man blev udsat for pres fra republikanernes stadig mere nationalistiske retorik, bragte regeringens udtalelser ofte tidligere imperiers selvforherligelse i erindring. Op til en konfrontation med Irak i 1998 erklærede Albright, at ”hvis vi skal bruge magt, så er det, fordi vi er Amerika. Vi er den uundværlige nation. Vi står fuldt oprejst, og vi ser længere ud i fremtiden end nogen anden nation, og vi ser faren, som er der, for os alle”.⁴ En amerikansk historiker bemærkede senere, at ingen af det britiske imperiums tjenestemænd kunne have sagt det bedre.⁵ For præsidenten selv var det en grundlæggende sandhed, at USA repræsenterede fremskridtet – vi har, sagde han ofte, historiens gang på vor side. Med bibelske kodeord tilkendegav Clinton også, at USA’s bestræbelser er velsignet af højere magter. Under en tale til verdenshandelsorganisationen WTO fik han eksempelvis sagt, at med ”tidens fylde” var grundlæggerne af det internationale system efter Anden Verdenskrig blevet bekræftet i deres overbevisning, idet verdenshandelen nu var 15 gange større, medlemskab af handels-fællesskabet vokset fra 23 til 132 nationer, toldafgifter faldet i gennemsnit med 90 procent.⁶ For Clintons sikkerhedspolitiske rådgiver, Samuel Berger, var den store udfordring, at globaliseringen skal ”tømmes”, så den ”fremmer vore vedvarende målsætninger”, og, tilføjede han, det er alment erkendt, at USA ”er landet, som er bedst placeret til at drage nytte af globaliseringen”.⁷

Clinton-regeringens bedste forsøg på at opsummere sin strategi med få ord, blev leveret af præsidentens første sikkerhedsrådgiver, Anthony Lake, med udtrykket: *enlargement* (udvidelse). Synonymet *expansion* blev åbenbart anset for provokerende, selv om ”ekspansion” er ordet, som normalt anvendes i international politik. Inddæmnings-strategiens efterfølger er, sagde Lake, ”en strategi om udvidelse”, altså udvidelse af området med demokratisk markedsøkonomi. Man skulle ikke påtvinge andre lande demokrati, ej heller ”udvide vore institutioners rækkevidde med magt, undergravende virksomhed eller undertrykkelse”. Frihedens idé har universel appel, fremhævede Lake og fortsatte med indirekte henvisning til værker af Fukuyama og Huntington, at ”vi er hverken nået til historiens afslutning eller civilisationernes sammenstød, men er i et øjeblik med enorme muligheder for demokrati og iværksættere”.⁸

International økonomisk politik blev af Clinton-regeringen lige fra starten anset for en vigtig del af sikkerhedspolitikken. Som præsidentkandidat havde Clinton lovet, at nationens ”økonomiske styrke” skulle være en af dens ”centrale” elementer. Vi bør, sagde han, ”organisere med henblik på kappestrid og sejr i den globale økonomi”.⁹ Warren Christopher, som blev udnævnt til udenrigsminister, meddelte Kongressen, at han ville ”fremme Amerikas økonomiske sikkerhed med den samme energi og handlekraft, som vi helligede udkæmpelsen af Den Kolde krig”, og han tog afstand fra, at ”økonomi i udenrigspolitikken har været den fattige fætter”.¹⁰ Løfterne blev institutionaliseret, da regeringen oprettede Det Nationale Økonomiske Råd (NEC), som skulle være

³ Citeret i Andrew Bacevich: “American Empire”. Op. cit.

⁴ Madeleine Albright interview på NBC 19. februar 1998. USIS Washington File. www.fas.org/news/iraq/1998/02/19/98021907_tpo.html

⁵ Anthony Pagden: “Imperialism, liberalism & the Quest for Perpetual Peace”. Daedalus, marts 2005.

⁶ William Clinton: “Remarks by the President at the Commemoration of the 50th Anniversary of the World Trade Organization”. Tale i Geneve 18. maj 1998. Det bibelske udtryk er hentet fra Paulus’ brev til galeaterne (4.4) og beskriver øjeblikket, hvor Gud greb ind i historiens gang med sin søn, Frelseren. Udtrykket betyder, at alt det, der skal ske først, er sket.

⁷ Samuel Berger: “A Foreign Policy for the Global Age”. Tale på Georgetown University, 19. oktober 2000

⁸ Anthony Lake: “From Containment to Enlargement”. Tale på Johns Hopkins University. 21. september 1993

⁹ Citeret i Michael Klare: “Resource Wars”. Metropolitan Books. Henry Holt and Company. New York 2001. p. 7-8

¹⁰ Warren Christopher: “Statement at Senate Confirmation Hearing”. US State Department Dispatch, vol. 4, nr. 4. 25. januar 1993.

en slags parallel til Det Nationale Sikkerhedsråd, og i praksis blev de gennemført med et meget ihærdigt økonomisk diplomati samt indgåelse af mange hundrede aftaler. Men de fik også opbakning fra en ”dramatisk ændring i amerikansk militær-politik grundlæggende orientering”, dokumenterer forskeren Michael Klare.¹¹ Mens våbenteologi og alliancehensyn før var de altoverskyggende temaer i militære overvejelser, lagde man nu vægt på beskyttelse af olieletter, havenes transportveje og andre aspekter af adgang til ressourcer – amerikanerne forbruger årligt 30 procent af de råvarer, som hele menneskeheden anvender.¹² USA’s nationale, økonomiske, interesser blev tillagt ny vægt, men man pakkede det gerne ind i mere idealistiske formål.

Da fem hundrede amerikanske faldskærmsjægere den 15. september 1997 sprang ud over et ørkenområde i det sydlige Kazakstan efter en flyvetur på 13.000 kilometer fra North Carolina, forklarede den amerikanske general Sheehan, som anførte styrken, at ”der er ingen nation på jordens overflade, som vi ikke kan nå frem til”. Han tilføjede, at aktionen var led i NATO’s Partnerskab for Fred-projekt. På jorden blev Sheehan modtaget af bl.a. den danske forsvarsminister Hans Hækkerup. Han var mødt op, fordi øvelsen også var led i en slags dansk systemeksport. Kazakstan, Kirgisistan og Usbekistan havde nemlig med forbillede i de tre baltiske lande – dansk inspirerede – fredsbevarende bataljon oprettet deres egen fælles styrke, også med dansk rådgivning.¹³ Men en højtstående repræsentant for Pentagon, Kathrine Kelleher, kunne samtidig forklare de fremmødte journalister, at USA’s ”interesser i Centralasien har meget at gøre med de vidtstrakte olie- og naturgasområder, som i 2010 vil gøre regionen til verdens tredjestørste producent af olieprodukter”. Hun påpegede også, at ”militært stærkere naboer” nok gerne vil have adgang til disse rigdomme, så ”risikoen for konflikter over energi-ressourcer” er ”betydelig”.¹⁴

For professor Andrew Bacevich er det åbenbart, at Clinton-regeringen havde en klar målsætning. Som tidligere regeringer i Washington ville den ”bevare og, når det var både muligt og til gavn for USA’s interesser, udvide et amerikansk imperium”.¹⁵ Men, hvad skal der i det 21. århundrede lægges i ordene ”imperium” og ”imperialisme”?

Ifølge ordbogen består et imperium i, at en stormagt ”behersker mange lande rundt om i verden”, og imperialisme er logisk nok politik, som stræber efter dette mål.¹⁶ Hvad man præcist skal forstå med ”beherske” er ret åbent. Hvis man slår op i udenlandske ordbøger tilbydes et væld af definitioner, som heller ikke giver større klarhed. Værre er det, at den kommunistiske ideolog Vladimir Lenin og hans følgesvende har gjort ordene til et noget anløbet udgangspunkt for analyse, fordi de med snævert fokus på drivkræfter skabt af kapitalismen skrev en masse vrøvl. I den brede offentlighed må snak om ”imperialisme” da også minde om venstrefløjens rasen mod regeringer, som angiveligt fulgte ordrer fra den internationale monopolkapital, men helt retfærdigt er det ikke. Berkeley-professoren Franz Schurman, som ellers var en stor beundrer af Mao Tse Tung, erklærede for tre årtier siden i sit hovedværk, at det internationale system var truet af en konflikt mellem imperialisme og kapital-interesser, idet målene var forskellige – amerikansk imperialisme stræbte efter ”kontrol”, mens den internationale kapital ønskede ”profit”.¹⁷ Moderne forskere lægger ofte

¹¹ Michael Klare: ”Resource Wars”. Op. cit.

¹² Gary Pardner og Payal Sampat: ”Mind over Matter”. Worldwatch Paper nr. 144. Worldwatch Institute. Washington DC, december 1998. p. 15

¹³ Jørgen Dragsdahl: ”Eurasiens Balkan lokker”. Hjemmeværnsbladet, nr. 7 1998

¹⁴ Douglas J. Gillert: ”After Jumping, Battalion Learns to Crawl”. Armed Forces Press Service. www.dod.gov/news/Oct1997/n10011997_9710011.html

¹⁵ Andrew Bacevich: ”American Empire”. Op. cit. p. 3

¹⁶ ”Nudansk ordbog”. Politikens forlag. København 2002. p. 506

¹⁷ Franz Schurmann: ”The Logic of World Power”. Pantheon. New York 1974. p. xxvi

afstand til den leninistiske tolkning. Amerikaneren James Chace får eksempelvis indskudt, at USA's imperium mere opstod i "en søgen efter absolut sikkerhed" end gennem en jagt på "økonomisk velstand".¹⁸

Mange forskere fra den akademiske disciplin International Politik foretrækker andre ord – "hegemony" (overherredømme), "primacy" (overlegenhed, førsterang), "unipolarity" (unipolaritet, at verden kun har én magtpol) eller bare, at USA er verdens "leder". I deres fagsprog har ordene en betydning, idet de udspringer af teorier, som skal forklare og gerne også forudsige verdens gang. Men ordene giver næppe andre dybere indsigt. Forskerne anvender dem endog uden en fælles definition. Faktisk ligner de såkaldt videnskabelige begreber ofte mest et slør af formildende omskrivninger; "overherredømme" er eksempelvis i mange tekster ensbetydende med, hvad andre ville kalde "imperium". Teorierne selv oplever svære tider, fordi verden har ændret sig en del, siden de blev grundlagt, og fagets skoler ligner ofte mere repræsentanter for ideologi end for objektiv videnskab. Både Colin Powell og Condoleezza Rice har offentligt gjort grin med teorierne – for set med en politisk planlæggeres erfaring, "fordunkler" akademikernes analytiske kategorier "virkeligheden".¹⁹ Det er ikke åbenbart, at folk, som mest direkte former amerikansk udenrigs- og sikkerhedspolitik, selv indbyrdes diskuterer, hvorvidt man skal vælge "realisme" eller "idealisme", "globalt engagement" eller "tilbagetrækning", "isolationisme" eller "internationalisme".

Siden Den Kolde Krigs afslutning har forskere fra forskellige skoler i International Politik indbyrdes udkæmpet hårde slag om den rette teori, så hvis man fra deres fag vil hente solid vejledning til forståelse af USA's magt og muligheder, kan en vis frustration nemt opstå. I dette tomrum er historikerne rykket frem. Som historikeren John Lewis Gaddis udtrykker det, er problemet med teorier fra International Politik, at de vil opstille generelle regler for verdens gang, men "alt for ofte afbryder de forbindelsen til tidens gang". Historikere anvender derimod en nærmest "intuitiv" proces, der uddrager kernen i fortidens erfaringer, så man kan forberede sig til fremtidens uvished. Man undersøger, hvordan et nyt fænomen ligner, hvad der før eksisterede - ud fra den formodning, at man kan lære af, hvordan lignende tilfælde blev håndteret før.²⁰

Nyttig sammenligning

Kun hvis *imperium* vinder indpas i den amerikanske debat, mener historikeren Andrew Bacevich, kan man "beskæftige sig med langt mere vigtige ting end spekulationer om den semantiske forskel mellem imperium, overherredømme og global ledelse".²¹ Man kan nemlig få undersøgt: hvad er formålet med Pax Americana? Hvad er udfordringerne? Hvad er de sandsynlige moralske samt materielle omkostninger? Professor Eliot Cohen fra Johns Hopkins University, som har prædikeret Bush mellem sine beundrere og ofte anses for neo-konservativ, kalder brug af "metaforen" imperium værdifuld, fordi imperiernes historie indeholder lighedspunkter, som har afgørende betydning for vurdering af den "knibe", som USA er i.²² Brug af ordet betyder ikke, at man skubber USA ned i spytbakken, hvor andre imperier er blevet placeret. Når historikeren Geir Lundestad kalder USA et imperium, sker det med henvisning til Zbigniew Brzezinski, som har forklaret: "Jeg

¹⁸ James Chace: "Imperial America and the Common Interest". World Policy Journal. Forår 2002

¹⁹ Condoleezza Rice: "A Balance of Power That Favours Freedom". Tale til Manhattan Institute 1. oktober 2002

²⁰ John Lewis Gaddis: "After Containment". The New Republic, 25. april 2005

²¹ Andrew Bacevich: "New Rome, New Jerusalem" i Andrew Bacevich (ed.) "The Imperial Tense". Ivan R. Dee. Chicago 2003. p. 93

²² Eliot A. Cohen: "History and the Hyperpower". Foreign Affairs, juli/august 2004

bruger ordet 'imperium' moralsk neutralt for at beskrive et hierarkisk system for politiske relationer, der udgår fra et center. Et sådant imperiums moral defineres af, hvordan imperie-magten fremstår, graden af samtykke i imperiet og dets formål".²³ Hvis man anser USA for et moderne imperium, som er under udvikling, så får man et "vigtigt analytisk redskab", skriver Dimitri Simes, præsident for Nixon Center i Washington.²⁴

Amerikanske forskere hævder ofte, at USA anfører et *usædvanligt* imperium. Fra verdenshistorien kan man finde 70 imperier, og de kan alle, kommenterer Niall Ferguson tørt, kaldes usædvanlige. Han har opstillet en tabel over deres kendetegn, som viser stor variation. Styreformen i deres centre strækker fra tyranni til demokrati, der er seks forskellige økonomiske systemer, imperierne er blevet styret på vidt forskellig vis, osv.²⁵ Amerikanske forskere og debattører foretrækker sammenligning med romernes og briternes imperier, idet man fremhæver, at USA's er det første, som har global rækkevidde – andre imperier har højst haft kontrol med "verden", som de på det tidspunkt troede, den så ud. Og hvis man anvender enkle kriterier for vurdering af magt, så er USA unægtelig i særklasse – både historisk og sammenlignet med nutidens mulige konkurrenter:

Militært: Romerne kunne opstille store hærstyrker, som mestrede krigskunsten så effektivt, at deres indsigt inspirerede hærførere i århundreder efter rigets undergang. Men de led også nederlag i et omfang, som amerikanerne ikke har oplevet siden Korea-krigens første fase, og styrkernes loyalitet var ikke knyttet til en centralmagt i en grad, som tåler sammenligning med USA's. Briterne erobrede og kontrollerede deres imperium med forbløffende få soldater – mulige konkurrenter kunne mobilisere større hære, endog den sagnomspundne britiske flåde var ikke ubestrideligt overlegen. Men ingen stat kan alene eller sammen med andre komme blot i nærheden af USA's militære slagkraft, hvis man ser bort fra det kollektive selvmord, som brug af atomvåben vil være. Omkring halvdelen af verdens samlede udgifter til militære formål går til amerikanernes væbnede styrker. EU tegner sig for under en fjerdedel, og udgiften kan reelt ikke sammenlignes med USA's, fordi europæerne spilder en masse penge på forsvarets opdeling i nationale enheder. Målsætningen for Pentagon er, hvad man kalder "dominans i hele spektret" – altså total overlegenhed i forbindelse med enhver tænkelig militær udfordring. Med et globalt netværk af baser, hangarskibe og langtrækkende fly kan amerikanerne anvende militær magt mod ethvert punkt på jordkloden – og snart også en del af rummet – med få timers varsel. Pentagon har inddelt verden i kommando-områder, hvor en general sammen med en stab ofte spiller en rolle, som er langt mere magtfuld end ambassadørers – med en lån fra romerne kaldes de uofficielt for "statholdere".²⁶

Økonomisk: Fundamentet i USA's militære slagkraft er verdens største og stærkeste økonomi, som i sig selv udgør et mægtigt redskab. Halvdelen af verdens 500 største erhvervsvirksomheder er amerikanske. Den amerikanske økonomi står for knapt en tredjedel af verdens samlede BNP; EU har med 25 lande en lidt større andel, men Bruxelles kan ikke udnytte potentialet på tilsvarende vis. Hverken Rom eller London havde et lignende fundament. Hvis Washington kan mobilisere den nødvendige vilje – altså sætte skatterne op – giver økonomien mulighed for meget mere direkte påvirkning af verden end i dag. Militærets andel af BNP (3,6 procent i 2005) var på det dobbelte under Den Kolde Krig; til ulandsbistand bruges kun 0,15 procent af BNP. Sanktioner udgør i den globale økonomi et mægtigt våben, som USA har anvendt hyppigt. I en gennemgang af økonomiske sanktioner med politiske formål viste Kongressens forskningstjeneste CRS i 1992, at 79 lande var

²³ Geir Lundestad: "USA og Europa – Imperiet og de allierede efter 1945. p. 16

²⁴ Dimitri K. Simes: "America's Imperial Dilemma". Foreign Affairs, november/december 2003

²⁵ Niall Ferguson: "Colossus". Op. cit. p. 11

²⁶ Dana Priest: "The Mission". W. W. Norton & Company. New York 2003

blevet ramt siden 1979.²⁷ Den Kolde Krig kunne forklare en del, men sanktioner blev anvendt hyppigt også efter dens afslutning. I 1998 nåede en forsker frem til, at USA siden 1993 havde indført eller truet med sanktioner 60 gange imod 35 lande, hvor 40 procent af verdens befolkning bor.²⁸

Kulturelt: Romerne og briterne gjorde sprog, litteratur, videnskab og uddannelse til redskaber i deres magtudøvelse. Det var dog ikke en indflydelse, som udgjorde en "massekultur", og andre sprog end britisk engelsk var kulturbærende i det 19. århundrede, ja langt ind i det tyvende. I det sovjetiske imperium blev kulturen styret centralt og målet var i perioder total kontrol med selv det enkelte menneskes tanker, men total ensretning mislykkedes og uden for imperiet blev kommunistisk kultur aldrig mere end et kortvarigt modefænomen. Amerikansk kultur er så udbredt, at dokumentation kan virke overflødig. Professor Joseph Nye fra Harvard University har i den forbindelse opfundet begrebet "blød magt".²⁹ Militær og økonomisk magt kan anvendes til tvang, men amerikansk kultur har en tiltrækningskraft, som udgør en langt mere indirekte form for magtudøvelse. Blød magt sikrer, at andre lande selv ønsker, hvad USA foretrækker. Nye personligt afviser, at USA er et imperium³⁰ – i 1990 mente han endog, at USA sandsynligvis ikke kunne opretholde "overherredømme" (hegemoni) i det 21. århundrede – men det har ikke hindret, at blød magt nu indgår i mange imperie-inspirerede analyser.

Kan imperiet fastholdes?

Overlegen magt er ikke en tilstrækkelig forudsætning, hvis man vil påpege eksistensen af et imperium. Det altafgørende er, hvad magten bruges til. Professor Stephen Rosen fra Harvard University har leveret en definition: "Imperium er den styreform, som udøves af en nation over andre både med henblik på regulering af deres ydre adfærd og for at sikre et vist mindstemål af acceptabel adfærd i de underordnede staters indre anliggender. Stater, som blot er magtfulde, gør det førstnævnte, men ikke det sidste". Imperie-magten skal altså "skabe og håndhæve reglerne i en hierarkisk mellemstatslig orden".³¹

Imperier er gennem tiderne blev begrundet og forsvaret med henvisning til flotte idealer. De har angiveligt skabt fred, oplysning, endog demokrati. Når amerikanere skal forklare, hvorfor USA's imperium er usædvanligt, henviser de ofte til mål, som er uselviske eller har hele menneskehedens interesser for øje. Men adskillige forskere afviser, at der er noget usædvanligt i den retorik. "Amerikansk påkaldelse af godhjertede hensigter bag udbredelsen af demokrati er bestemt ikke mindre eller mere oprigtig end den civiliserende mission, som imperialistiske magter tidligere har henvist til", erklærer professor Cohen fra Johns Hopkins University.³² Den moderne konservatismes fader, Edmund Burke, mente tilbage i 1766, at "frihed" kendetegnede det britiske imperium, og den unge Winston Churchill har ganske medrivende fortalt, at britisk imperialism skulle generobre frugtbare områder og store befolkninger fra "barbarerne", så retfærdighed kunne sættes i stedet for vold.³³ Erobringen af det nordamerikanske kontinent og USA's imperialistiske fremstød fra 1898

²⁷ Erin Day: "Economic Sanctions Imposed by the United States Against Specific Countries 1979 Through 1992". Congressional Research Service, Library of Congress. 10. august 1992

²⁸ Charles William Maynes: "The perils of (and for) an imperial America. Foreign Policy, juni 1998

²⁹ Joseph S. Nye: "Bound to Lead". Basic Books. New York 1990. p. 29-35

³⁰ Joseph S. Nye: "Soft Power". Public Affairs. New York 2004. p. 134-139

³¹ Stephen Peter Rosen: "An Empire, If You Can Keep It". The National Interest, forår 2003

³² Eliot A. Cohen: "History and the Hyperpower". Op. cit

³³ Citeres af Niall Ferguson: "Colossus". Op. cit. p. 23

blev ledsaget af retorik, som ikke er mindre højtravende end de redegørelser for USA's globale mål, som amerikanske ledere fremlægger i vor tid. Niall Ferguson afviser således, at det amerikanske frihedsideal, som ifølge præsident Bush har universel værdi, er et bevis for, at USA ikke er imperialistisk: "Ved nærmere inspektion er frihed [i præsidentens version, JD] ensbetydende med den amerikanske model for demokrati og kapitalisme; når amerikanerne omtaler genopbygning af nationer, så mener de i virkeligheden kopiering af staten i den forstand, at de vil bygge politiske og økonomiske institutioner, som fundamentalt ligner deres egne".³⁴

Mellem argumenterne, som skal tilbagevise, at USA leder et imperium, er det nok mest udbredte, at Washington ikke udøver direkte kontrol over fremmede folks regeringsform. Men imperier bygger ikke altid på lokal regeringsmagt, der er udsendt eller indsat af den centrale hersker. Hvis man kun ser på Storbritanniens *formelle* imperium i det 19. århundrede, så "svarer det til, at man vurderer størrelse og beskaffenhed af et isbjerg ud fra kun de dele, som rager op over vandet", skriver to ledende britiske imperie-historikere.³⁵ Store dele af briternes rige blev styret af lokale fyrster, og i nogle områder havde man endog repræsentative regeringer. I det sovjetiske imperium var der stor forskel mellem ledelsen af f.eks. Estland og Polen. Faktisk er det karakteristiske ved imperier, at de ofte var mulige, fordi centralmagten lagde vægt på samarbejde med de lokale. De store forskelle mellem styreformerne er en årsag til, at historikere skelner mellem formel og uformel imperie-magt – men begge dele kan optræde samtidigt, og der er ikke et klart skel mellem det formelle og det uformelle. Sydvietsnams regering var i 60'erne dybt afhængig af USA, men Washington kunne ikke altid styre den. Israel er i dag ikke meget mindre afhængig, men takket være bl.a. en pro-israelsk lobby i USA er det ofte Tel Aviv, som styrer amerikanerne. Sammenlignet med tidligere imperier giver USA's imperium en større grad af selvstændighed til sine undersåtter – men det er ikke afgørende bevis på fravær af et imperium, og Washington både forventer og arbejder hårdt for større kontrol, end man automatisk har.

Hierarkiet i den internationale orden ses klart i imperie-magtens holdning til regler for passende adfærd. Det er et gennemgående træk i historiske analyser, at centralmagten ikke underkaster sig de normer, som andre skal respektere, og mange forskere mener, at USA ikke vil bryde med den tradition. Professor Cohen slår således fast, at "De Forenede Stater vil ikke, som nogle håber og andre frygter, lade sig binde af en international institutionel og juridisk orden, som vil tæmme og begrænse".³⁶ Rosen, som i sin analyse reelt leverer en opskrift på amerikansk imperialisme, slår fast, at imperie-magten ikke selv er bundet af hierarkiets spilleregler, og den liberale skribent Michael Ignatieff, som hylder imperiet – "et globalt overherredømme, hvis pryd er frie markeder, menneskerettigheder og demokrati" – kan oplyse, at kun imperiets lov vil gælde, fordi USA ikke vil acceptere regler, som begrænser dets magt.³⁷

Verdenshistorien kan også berette, at modstand er uundgåelig. Lektion nummer ét fra imperiernes historie er, at fravær af jævnbyrdige rivaler ikke gør udfordringerne mindre, oplyser professor Cohen: hvis man udgør et imperium, eller ligner et, er det ensbetydende med, at man bliver "misundt, foragtet, mødt med mistænksomhed og mistillid, ofte endog had".³⁸ Dmitri Simes fra Nixon Center tilføjer, at "imperier ikke kan undslippe historiens love", og fortsætter: "En af de

³⁴ Niall Ferguson: "The Unconscious Colossus". Daedalus, marts 2005

³⁵ John Gallagher og Ronald Robinson: "The Imperialism of Free Trade". The Economic History Review. Second Series, Vol. VI, no. 1 1953

³⁶ Eliot A. Cohen: "History and the Hyperpower". Op. cit

³⁷ Michael Ignatieff: "The American Empire". New York Times Magazine, 5. januar 2003

³⁸ Eliot A. Cohen: "History and the Hyperpower". Op. cit

vigtigste love er, at imperier fremkalder opposition mod deres styre – fra strategisk omorganisering mellem stater til terrorisme internt”.³⁹

Litteraturen, som analyserer imperier i lyset af USA's magtposition, er meget omfattende og ikke uden dyb uenighed mellem skribenterne. Men hvis man skal finde en fælles kerne, så står begrebet ”dominans” helt centralt. Robert Art, professor ved Brandeis University, påpeger i et værk, som analyserer USA's strategiske valgmuligheder, at dominans er en overordnet strategi, og det er overlegenhed (*primacy*) ikke: ”Dominans fastsætter et mål – amerikanske værdiers triumf – og redskabet, som skal nå det: imperialistisk herredømme”, skriver han. ”Militær overlegenhed fastsætter ikke politiske mål – det er kun et redskab, som skal bidrage til at nå dem”. Der er også forskel i forbindelse med den nødvendige styrke. ”Dominans” beskriver absolut herredømme, mens overlegenhed kun betegner større indflydelse, end nogen andre har. Hvis dominans gøres til USA's overordnede strategi, så ”vil det ligne wilsonisme”, men med dobbelt styrke: ”USA vil gå i offensiven og gøre verden til et sikkert sted for Amerika ved med magt at få verden til at indordne sig diktater fra Amerikas udgave af demokratisk markeds-kapitalisme”. Robert Art fremhæver, at så længe USA er verdens stærkeste magt, vil stræben efter dominans udgøre en ”stærk fristelse”: det kan ligne den bedst tænkelige strategi, for hvis man kan tvinge alle til underkastelse, så vil USA's interesser opnå maksimal beskyttelse.⁴⁰

De historiske erfaringer med imperier kan opsummeres med, at ”uformelt” og ”formelt” imperium udgør yderpunkterne på en skala, idet graden af dominans er afgørende for imperiets natur. Alt efter behov, ofte bestemt af undersåtters modstand, kan imperie-magten både håndhæve hierarkiets orden med forskellige grader af dominans og samtidig opretholde sin egen position. Både Danmark og Sydvietnam var i 60'erne underlagt imperiet, men det blev vist oplevet forskelligt.

Et liberalt imperium

Interessen for tidligere imperier er led i USA's fjerde store debat om den overordnede strategi. De centrale spørgsmål er: hvordan kan USA opnå maksimal sikkerhed? Hvad er den finansielle og politiske pris? Hvilken rolle skal allierede spille? Svarene er afgørende for USA's placering på imperie-skalaen, og deltagerne har vidt forskellige bud på den nødvendige og ønskelige grad af dominans.

Overvejelserne blev indledt efter den Kolde Krigs afslutning, men de tog fart efter 1996, da den yderste højrefløj i det republikanske parti udfordrede Clinton med oplæg til en ”neo-reaganistisk” udenrigs- og sikkerhedspolitik, og efter 11. september 2001 nærmest eksploderede debatten i et slagsmål, som er kendetegnet ved bitre udfald, hårdt optrukne fronter – men også nytænkning og strategiske visioner. To problemer er især blevet endevendt.

For det første har globaliseringen både forenet og splittet verden. Kløften mellem rige og fattige er vokset samtidigt med, at kendskab til uligheden er blevet mere udbredt. Aldrig har Vestens udgave af civilisation haft større udbredelse, men denne succes er også blevet mødt af en reaktion, der af mange årsager ikke er forståelig set med vestlige øjne. Nationalstaten, som skulle beskytte sine borgere, er under pres, fordi dens magt både er flyttet nedad til et væld af nye aktører og opad til overnationale myndigheder. For amerikanske strateger rejser globaliseringen derfor spørgsmålet:

³⁹ Dimitri K. Simes: ”America's Imperial Dilemma”. Op. cit.

⁴⁰ Robert Art: ”A Grand Strategy for America”. Cornell University Press. New York 2003. p.87-92

hvordan kan USA genoprette en acceptabel og stabil orden? Gode svar er af største betydning for et land, som mere end noget andet har globale interesser, men meget i debatten har paradoksalt nok afsløret amerikansk afmagt. Med sin militære slagkraft kan USA eksempelvis knuse enhver stat, men militært nederlag er alligevel en mulighed, hvis en modstander anvender såkaldt asymmetrisk magt: i stedet for direkte konfrontation med amerikanske styrker på en slagmark, kan fjender slå til imod USA's politiske vilje via f.eks. terrorangreb mod det civile bagland. Interesse i den kinesiske hær for terror-våbnet har tilmed mere end antydnet, at dette svar på amerikansk dominans kan blive anvendt også af stater.

For det andet har USA's magtposition i det internationale system rejst et spørgsmål, som peger på et dilemma af grundlæggende betydning: hvordan kan USA mobilisere den nødvendige magt bag en stabil orden – når man samtidigt skal undgå, at andre stater føler sig truet af USA's magt? I det akademiske fag International Politik hævder den såkaldt realistiske skole, at hvis megen magt samles hos en stat, så vil andre søge sammen, så de udgør en modvægt. Som nævnt peger også historikere på, at imperier mødes med modstand, der ofte i sidste ende medfører undergang. "Hvorfor", har professor John Ikenberry spurgt, "er der, trods den voksende kløft mellem USA's og de andre større staters magt, endnu ikke kommet en reaktion med henblik på afbalancering?"⁴¹ Han gjorde spørgsmålet til emne for en konference i maj 2000, og de indbudte havde meget forskellige svar, som i dag er ekstra interessante, fordi en modreaktion nu *er* kommet. Adskillige deltagere fremhævede, at teorien måske slet ikke gælder for USA's vedkommende – for overherredømme i det internationale system kan være godartet og tjene fællesskabets interesser, hvis det bygger på enighed, giver gensidige fordele og er institutionaliseret. Tyskeren Josef Joffe, redaktør af ugebladet *Die Zeit*, konkluderede, at hvis USA blot følger praksis fra sidste halvdel af det 20. århundrede – bygger institutioner og "tjener sine egne interesser ved at tjene andres" – så kan amerikansk overherredømme godt overleve i det 21. århundrede.⁴² Hvis man vil være ond, kan de kloge analyser, som blev overhalet af begivenhedernes gang, vendes om, så de forklarer, hvorfor Bush-regeringen mødes med mistillid og modstand: USA har brudt vigtige spilleregler.

Denne lære fremstår, ligeledes i bagklogskabens lys, ekstra klart i et værk af generalløjtnant William Odom, der var Reagan-årenes direktør for efterretningstjenesten National Security Agency.⁴³ Med heroisk kampgejst kaster han sig ud i et opgør med især realisternes teorier ("groft misvisende") og leverer så selv en teoretisk ramme for "det liberale imperium", der er stærkt inspireret af perioden efter Anden Verdenskrig, op til og med Clinton-regeringen. Odom indrømmer, at brugen af *imperium* kan lede til misforståelser, men betegnelsen videregiver en "dækkende opfattelse af amerikansk overherredømme og overstatslige styreform", og imperiet kaldes liberalt med henvisning til den klassiske liberalismes værdier, som alle dets medlemmer deler. Det er en "helt ny type" imperium, som kendetegnes ved, at det bygger på ideologi, ikke territorial kontrol; hvor medlemskab er frivilligt og økonomisk fordelagtigt. Imperiets bærende liberale ideologi begrænser overherredømmet. Via de liberale institutioner får medlemmerne indflydelse på amerikansk politik. Det er et system, som opmunter frivillig accept af USA's ledende rolle, så tvang normalt er unødvendig. Men det er også et system, som ikke indeholder de mekanismer med kontrol og afbalancering af magten, der er indbygget i det amerikanske regeringssystem. Den "mest alvorlige trussel" ligger derfor i USA's egen adfærd. Amerikanske ledere kan bryde imperiets regler, fordi ingen deltager effektivt kan håndhæve dem. Ledernes magt "begrænses primært af deres ideologi – altså af liberale normer, som ligger til grund for deres brug

⁴¹ G. John Ikenberry: "America Unrivaled". Cornell University Press. New York 2002. p. 3

⁴² Josef Joffe: "Defying History and Theory" i G. John Ikenberry: "America Unrivaled". p. 180

⁴³ William E. Odom og Robert Dujarric: "America's Inadvertent Empire". Yale University Press. New York 2004

af denne magt”, skriver Odom. Med ”demagogi”, ”dårlig strategisk dømmekraft” og tilsidesættelse af det fælles bedste kan de give imperiet dødbringende sår.

Odom anser kun modne demokratier, som har forankret liberalismens værdier i deres forfatning og politiske normer, for deltagere i imperiet. Mange lande står i dets udkant og endnu flere er slet ikke med. Det er en usædvanligt snæver definition, der udelukker en del lande, som er stærkt pro-amerikanske (f.eks. Rumænien og Letland) eller i vidt omfang kontrolleres fra Washington (Afghanistan og Irak). Men han får dog påpeget, at USA i kraft af imperiet står i spidsen for et netværk, som dækker 17 procent af verdens befolkning og kontrollerer 70 procent af verdens BNP. Odoms analyse af spillereglerne i imperiet gælder især for den transatlantiske alliance, og hans bekymring for imperiets fremtid blev vakt, mens bogen blev skrevet (op til 2002), fordi Bush-regeringen måske ville svigte spillereglerne.

Også andre moderate republikanere tog imperie-parallellen op – og med lignende advarsler. Richard Haass var i 1990'erne chef for udenrigspolitiske studier ved tænketanken Brookings Institution og før det havde han været et ledende medlem af Bush Den Ældres nationale sikkerhedsråd. I 1997 beskrev Haass en ”doktrin for regulering” af verdens uorden, som udgør en ”imperie-doktrin, fordi den søger fremme af en række standarder, som vi støtter...”. Det skulle ske sammen med ligesindede.⁴⁴ Efter præsidentvalget i 2000 argumenterede han mere direkte for, at amerikanerne bør anse USA for en ”imperie-magt”, og ikke blot en traditionel nationalstat.⁴⁵ Det er ligefrem nøglen til succes. Med en sproglig forvirring, som heller ikke giver mening på engelsk, afviste Haass brug af ordet ”imperialisme”, fordi det står for ”udbytning” og ”territoriel kontrol”, så USA skulle føre en ”imperie-udenrigspolitik, som søger organisering af verden i overensstemmelse med nogle principper, der påvirker forholdet mellem stater og tilstandene i dem”. Han helt store forbillede var Storbritannien i det 19. århundrede, og han citerede de britiske imperie-historikere John Gallagher og Ronald Robinson for visdomsordene: ”Britisk politik fulgte princippet om at udøve kontrol uformelt, når det er muligt, og formelt, når det er nødvendigt”. Haass drog den lære, at ”et amerikansk imperium bør være uformelt, hvis det skal have succes – om ikke af andre årsager, så fordi amerikansk demokrati ikke kan understøtte en imperie-orden, der gør konstant, kostbar militær magtanvendelse nødvendig”. USA skal undgå storpolitisk enegang (unilateralisme), fordi man ikke kan gennemføre størstedelen af sin dagsorden ”uden støtte eller i det mindste accept fra andre”. ”Ethvert forsøg på håndhævelse af USA's overherredømme vil mislykkes”, fordi international modstand vil blive ”stimuleret” og dermed gøre prisen for overherredømme større. I sin analyse hævdede han, at USA's relative magtposition ”smuldrer”, fordi andre lande og ikke-statslige aktører får stadig mere magt. USA skal derfor ”overbevise” og anvende ”konsultationer”. Europa er ”den største faktiske og potentielle partner”, når verdens udvikling skal formes, så derfor bør europæerne blive stærkere militært og USA bør ”ikke modsætte sig et mere dueligt og mere uafhængigt Europa”.

Haass blev udnævnt til direktør for strategisk planlægning i Bush-regeringens udenrigsministerium, men han forlod allerede posten i juni 2003 – utvivlsomt noget træt, fordi neo-konservative og nationalister i regeringen havde en ganske anden opfattelse af amerikansk dominans.

⁴⁴ Richard Haass: ”The Reluctant Sheriff”. Council on Foreign Relations. New York 1997. p. 70

⁴⁵ Richard Haass: ”Imperial America”. Indlæg på konference i Atlanta 11. november 2000.

www.brooks.edu/views/articles/haass/2000imperial.htm

Imperialisme uden fløjshandsker

Mens republikanske sikkerhedsekspertter, som repræsenterede partiets traditionelle ”realisme”, fra midten af 1990erne så en fremtid i imperialismen med fløjshandsker, argumenterede andre for en kurs, som lagde vægt på behård håndhævelse af USA’s magt.

Initiativet udgik fra en lille gruppe intellektuelle, som ofte kaldes neo-konservative. Som politisk fænomen har neo-konservatismen rod i intellektuelle demokraters brud med deres eget parti i et opgør med 1960ernes Nye Venstre og 70ernes afspændingspolitik – sidstnævnte et projekt, der i vidt omfang blev udformet af republikanernes førende strateger (Nixon og Kissinger) og længe havde bred tværpolitisk støtte. Men efter den Kolde Krigs afslutning gik mange af bevægelsens bannerførere deres egne veje, og i 1999 konstaterede Norman Podhoretz, en af de mest fremtrædende ledere, at betegnelsen nu på det nærmeste var forsvundet fra den offentlige debat. Som delvis forklaring tilbød han, at betegnelsen var blevet meningsløs, fordi man ikke længere havde synspunkter, som afveg fra størstedelen af højrefløjens.⁴⁶

Denne udvikling ses klart i omfavnelser af en imperialistisk mission, som er i strid med neo-konservatismens oprindelige version. Dens gudfar, Irving Kristol, skrev i 70erne, at USA, som nationens vise fædre havde sagt, skulle lede ved eksemplets magt⁴⁷, og i 1991 kritiserede han, at både liberale og nogle konservative ville gøre USA til verdens politimand – men ”vi bliver ganske enkelt ikke til en sådan imperie-magt”.⁴⁸ I 1990erne ændrede han skridt for skridt opfattelse. Uden amerikanerne helt selv har opdaget det, er USA blevet verdens dominerende magt, påpegede han i 1997.⁴⁹ Europæerne har affundet sig med, at de lever i et ”pseudo-autonomt” amerikansk protektorat, og ”imperium” er en passende beskrivelse. Kristol pegede på voksende ”uimodståeligt” pres for, at europæerne automatisk skal støtte USA’s udenrigspolitik. For Latinamerikas og Sydøstasiens vedkommende så han en lignende udvikling, men han var langt fra begejstret over udsigterne, thi det er ”et imperium med et minimum af moralsk indhold”, fordi det dyrker verdslig nydelsesfilosofi (”hedonisme”). Som et positivt træk fremhævede Kristol, at imperiet, i modsætning til den gamle europæiske imperialisme, ikke bygger på ”brutal tvang”. Men kun tre år senere i sommeren 2000 var næsten alle forbehold væk.⁵⁰ ”Hvad er pointen”, spurgte han retorisk i et interview, ”i at være verdens største, mægtigste nation og så ikke spille et imperiums rolle?” Det vil, fortsatte han, være ”naturligt” for USA at spille ”en lagt mere dominerende rolle i verdens anliggender”. Man skal ”kommandere og give ordrer om, hvad der skal gøres”. Kristols eneste tvivl var knyttet til, hvorvidt USA virkelig kunne mande sig op til rollen.

Mobilisering af den efterlyste viljestyrke, moral og militære slagkraft var allerede indledt – især af hans søn, William Kristol, og Robert Kagan, dengang en ret ukendt kommentator. Med finansiel støtte fra Rupert Murdoch, ejeren af det konservative medie-imperium News Corporation, startede William Kristol i 1995 ugemagasinet *The Weekly Standard*, som blev talerør for en ny generation af neo-konservative. I en programmerklæring året efter præsenterede de en ”neo-reaganistisk

⁴⁶ Norman Podhoretz: ”Strange Bedfellows: A Guide to the New Foreign Policy Debates”. *Commentary*, december 1999. p. 29

⁴⁷ Citeret i Anatol Lieven: ”America Right or Wrong”. Oxford University Press. New York 2004. p. 75

⁴⁸ Irving Kristol: ”Defining our National Interest” i Owen Harris (red): ”America’s Purpose”. Institute of Contemporary Studies. San Francisco 1991. p. 53-69

⁴⁹ Irving Kristol: ”The Emerging American Imperium”. *Wall Street Journal*, 18. august 1997

⁵⁰ Citeret i Corey Robin: ”Endgame”. *Boston Review*. Februar/marts 2004

udenrigspolitik", som med "militær overlegenhed og moralsk selvtillid", skulle bevare USA's "godgørende overherredømme" langt ud i fremtiden.⁵¹ I juni 1997 fulgte oprettelsen af *Project for a New American Century* (PNAC), som i overensstemmelse med den yderste højrefløjs tradition skulle være både tænketank og springbræt for agitation. Den grundlæggende principerklæring blev underskrevet af fremtrædende politikere (Dick Cheney, Donald Rumsfeld), forskere (Stephen Rosen, Eliot Cohen), grundlæggere af neo-konservatismen (Norman Podhoretz, men ikke Irving Kristol) og dens yngre væbnere (Paul Wolfowitz, Francis Fukuyama). I direktionen kom bl.a. William Kristol (formand), Robert Kagan og Bruce Jackson. Med PNAC var de neo-konservative brudt ud af intellektuel isolation og havde skabt en koalition, der i den offentlige debat udgjorde Clinton-regeringens modstykke og overtog det republikanske partis sikkerhedspolitik.⁵² I et åbent brev, dateret 26. januar 1998, bad koalitionen præsident Clinton styrte Iraks regime, men pres på hans regering var ikke koalitionens vigtigste opgave. På lederplads proklamerede *The Weekly Standard* i efteråret 1998, at "de vigtigste intellektuelle og politiske slag i de kommende to år vil ikke stå mellem republikanere og Clinton". Den afgørende kamp vil gælde "det republikanske partis forstand".⁵³ I en omfattende rapport fra september 2000 anviste PNAC, hvordan USA's væbnede styrker kunne fastholde global overlegenhed. En anden tænketank, som inddrog mange pensionerede generaler og civile strateger, agiterede for missilforsvar og fremlagde et oplæg til ny atom-strategi, som skulle gøre våbnene mere brugbare og dermed håndhæve USA's magtposition.⁵⁴ Koalitionens deltagere og sympatisører udgjorde mod slutningen af 1990erne et vidt forgrenet net, som omfattede adskillige tænketanke, veteraner fra den nationale sikkerhedsstat og politiske magasiner. Agitationen havde stor spændvidde. Det ene yderpunkt ses i tidsskriftet *Commentary*, der under ledelse af Norman Podhoretz med lange artikler henvender sig til primært jødiske intellektuelle. Tv-selskabet Fox News, som ejes af Rupert Murdoch, udgør med en ofte vulgær propagandistisk stil det andet yderpunkt.

Irving Kristol havde opfordret til, at amerikanerne åbent erkendte eksistensen af et imperium, så de målrettet kunne løfte det med imperiet forbundne ansvar, men dele af koalitionen holdt længe fast ved et mildere sprogbrug. En vicedirektør ved PNAC, Tom Donnelly, talte for en utilsløret imperie-strategi, men måtte, kort før terrorangrebet i september 2001, erkende, at "der er ikke ret mange folk, som vil tale åbent om det".⁵⁵ Et år efter konstaterede han, at imperiet nu er en kendsgerning, som "knap nok betvivles", men det anses stadig for provokerende, hvis man siger det åbent, så derfor anvendes "forskønnende omskrivninger" såsom "overherredømme", "overlegenhed" og "den eneste supermagt".⁵⁶ Irvings søn ville ikke hænges op på semantiske lege. Da William blev spurgt om, hvad han og meningsfællernes helst ville kaldes, svarede han: "Jeg foretrækker neo-reaganister, neo-konservative, høge, amerikanske imperialister".⁵⁷ Som debatredaktør på det store finansdagblad *Wall Street Journal* gjorde Max Boot i årevis en indsats for rehabilitering af imperialismen. Han gav plads til mange debattører, som sjældent eller aldrig kom til orde i andre store aviser. Typisk er et indlæg af Mackubin Thomas Owens, professor i strategi ved Naval War College.⁵⁸ Historiske paralleller er sjældent helt præcise, argumenterede han, men det "virker klart, at USA i dag er i en stilling, som svarer til Storbritanniens i det 19. århundrede", og hvis USA skal høste "goderne ved

⁵¹ William Kristol og Robert Kagan: "Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy". *Foreign Affairs*, juli/august 1996

⁵² Stefan Halper og Jonathan Clarke: "America Alone". Cambridge University Press. New York 2002. p. 103-108

⁵³ "Foreign Policy and the Republican Future". *The Weekly Standard*, 7. september 1998

⁵⁴ "Rationale and Requirements for U.S. Nuclear Forces and Arms Control". National Institute for Public Policy. Januar 2001

⁵⁵ Citeret i Thomas Ricks: "Empire or Not? A Quiet Debate over U.S. Role". *Washington Post*, 21. august 2001

⁵⁶ Thomas Donnelly: "The Past as Prologue: An Imperial Manual". *Foreign Affairs*, juli/august 2002.

⁵⁷ Citeret i Jørgen Dragsdahl: "Frygtens Imperium". *Kontakt*, april 2003

⁵⁸ Mackubin Thomas Owen: "The Price of the Pax Americana". *Wall Street Journal*, 12. september 2000

et liberalt imperium, så må man være villig til at bære omkostninger ved en imperie-politifunktion". USA's forsvarsudgifter burde derfor vokse fra 3 procent af BNP til 4,5 procent.

Sammen med deres allierede har neo-konservative i et årti skrevet adskillige hundrede artikler og bøger om USA's overordnede strategi. To af bevægelsens konservative kritikere har i en analyse bemærket, at opsummering af den neo-konservative debat i 60'erne og 70'erne er en næsten uoverkommelig opgave, men argumenterne fra tiden efter Sovjetunionens fald kan samles i fire "meget enkle og doktrinære opfattelser": 1) Man skal støtte USA's demokratiske allierede og bekæmpe de onde, som trodser amerikanske værdier; 2) USA har hele ansvaret for verdens orden; 3) Politisk og økonomisk frihed skal fremmes overalt; 4) Forsvarsudgifterne skal højere op.⁵⁹ Hvis man interesserer sig for nuancer, er enigheden dog ikke total, og hvis man ser meget bredt på den koalition, som de neo-konservative anfører, kan endog brudflader skimtes. Det er sket, at bevægelsens tidsskrifter har samlet indlæg fra mange konservative strateger, som har forskellige synspunkter.⁶⁰ Men hovedindtrykket er, at man blot vil agitere for de nævnte standpunkter. Metoden har været kendt siden 1970'erne, hvor konservative pengemænd og ideologer lagde fundamentet for en modelite, der skulle imødegå den liberale elite. Særlig succes fik tænketanken The Heritage Foundation, hvor målsætningen, som en historiker har formuleret det, var "selvoptaget at forme og påvirke debatten i overensstemmelse med en række forudfattede ideer og principper i stedet for at uddybe forskningsmæssige problemstillinger, hvorhen det så end måtte føre".⁶¹ Man ønsker politisk indflydelse og opnår det med enkle budskaber, hvor kendsgerninger udvælges og tilsættes, så den ønskede pointe nyder fremme. Det betyder i praksis, at ideologiske hensyn sættes over nøgtern analyse af nationens konkrete interesser og anvendelige ressourcer. Fra religiøs overbevisning hentes den opfattelse, at mennesket står i et valg mellem godt og ondt, hvor karakterstyrke demonstreres, hvis man bekæmper ondskaben. Fra såkaldt realistisk politisk teori kommer troen på, at militær magt er afgørende i spillet mellem stater. Fra den såkaldt idealistiske tradition i amerikansk udenrigspolitik videreføres en revolutionær mission, som tilsiger, at verden skal ændres i overensstemmelse med USA's idealer. Det særegne ved den aktuelle version af militant neo-konservatisme er, at religion og magtpolitik, som ofte har været to modstridende impulser, forenes i et stærkt nationalistisk tanke-univers, som var udviklet før terrorangrebet i september 2001 og ikke blev påvirket fundamentalt af chokket – terror-truslen, som neo-konservative knapt havde haft øje for, blev blot indarbejdet i agitationen.

Høgenes strategiske univers

Under neo-konservativ ledelse udviklede højre-koalitionen en række standpunkter, som brød markant med mange traditionelle demokratiske og republikanske opfattelser:

Allierede er upålidelige, underlegne, uduelige, underlige, undværlige og urene. Set med nogle neo-konservative strategers øjne er allierede stater principielt et gode, men i praksis er de mest til besvær. Allierede udgør "et bolværk for amerikansk magt" og "hjertet i den liberale demokratiske civilisation, som USA vil bevare og udbygge", skrev William Kristol og Robert Kagan ved

⁵⁹ Stefan Halper og Jonathan Clarke: "America Alone". Op. cit. p. 101

⁶⁰ Se f.eks. "American Power: For What?", Commentary januar 2000 og "Iraq at the Turn". The National Interest, sommer 2004

⁶¹ James A. Smith: "The Idea Brokers. Think Tanks and the Rise of the New Policy Elite". Free Press. New York 1991 p. 206

årtusindskiftet.⁶² Men det er tilsyneladende utænkeligt, at USA kan lære af sine allierede. Tanken dukker vist aldrig op i koalitionen utallige skrifter – end ikke ”dialog” og ”konsultationer” anvendes. Allierede anses for redskaber, uden egne, legitime særinteresser. Kagan kunne i 1998, efter en stribe europæiske udfald mod USA, oplyse, at ”amerikanerne og deres ledere bør ikke tage al denne sofistikerede jamren om amerikansk overherredømme alt for alvorligt”, for uden et ”magt-hierarki” vil internationale kriser ikke blive løst, og det ved de allierede godt. Det mest effektive svar kommer nemlig, ”når den stærkeste magt beslutter, at den vil handle, med eller uden de andre, og derefter spørger sine partnere om, hvorvidt de vil tilslutte sig”.⁶³ Kagan beklagede, at Clinton ikke havde draget denne lære af krigen i Bosnien, men hans anbefaling blev fulgt af Bush-regeringen.

Europæernes indsats under krigene i Kroatien og Bosnien blev i USA anset for en moralsk og militær fallit. Uenighed mellem USA og Europa kastede det transatlantiske forhold ud i en dyb krise. Mange amerikanere mente, at europæiske topledere med dårlige undskyldninger tillod et folkemord, og dette indtryk lagde meget af fundamentet til de neo-konservatives mistillid i forbindelse med EU og FN, som ligger bag deres tro på håndfast ledelse og amerikansk enegang, om nødvendigt. Højrefløjens vrede var ikke større end den, som greb liberale politikere, moderate republikanere og venstreorienterede menneskeretsaktivister. Men for neo-konservative førte vreden til varig afsky over Europa. Da præsident Clinton i forbindelse med Kosovo viste handlekraft og fik NATO aktiveret til en indsats, hævdede man, at europæiske politikere havde blandet sig, så bombekrigen blev ineffektiv, og desuden var Europa så militært tilbagestående, at USA måtte klare krigen med egne fly.⁶⁴

Nogle neo-konservative konkluderede, at USA bedst kan håndtere sine fjender alene. Efter 11. september sagde Richard Perle, en af bevægelsens veteraner, at ”vi har ikke længere så meget brug for (europæerne), som vi engang havde. De har ikke længere afgørende betydning i forsvaret af vores interesser ude i verden”.⁶⁵ Perle var på det tidspunkt blevet en ledende rådgiver bag forsvarsminister Rumsfeld. Debatredaktør på Wall Street Journal, Max Boot, sagde: ”Jeg tror vi har brug for allierede, men det er ikke vores traditionelle allierede i Vesteuropa”.⁶⁶ Militær-historikeren Victor Davis Hanson, professor ved US Naval Academy, sagde i 2002 farvel til Europa i et essay, som tog udgangspunkt i europæisk kritik af Bush-regeringen. Den voksende kløft er ”en mere naturlig tilstand” end en alliance, fordi Europa og USA repræsenterer ”fundamentalt forskellige kulturer” – faktisk er man hinandens historiske modsætninger. Europæiske klager er mere rettet imod ”hvad vi angiveligt er, end hvad vi gør”, fortsatte han, og det er ”mere end sandsynligt, at vi nu står ved enden på et forhold, som blev skabt under det 20. århundredes usædvanlige omstændigheder”.⁶⁷ Europæisk kritik af Irak-krigen gav bredt næring til en anti-fransk – i betydeligt omfang også anti-europæisk – populistisk strømning, som fik hadefuld karakter.⁶⁸ Neo-konservative red med på bølgen, og bidrog dermed til en holdning, som præcist er blevet beskrevet af den britiske forsker Anatol Lieven i en analyse af amerikansk nationalisme: Hvis USA ikke kan undgå

⁶² Robert Kagan og William Kristol: ”The Present Danger”. The National Interest, forår 2000. p. 63

⁶³ Robert Kagan: ”The Benevolent Empire”. Foreign Policy, juni 1998

⁶⁴ I forbindelse med Kosovo er anklagerne overdrevne. General Wesley Clark, som havde kommandoen i NATO, følte sig modarbejdet af Pentagon – ikke de europæiske allierede. Europæerne kunne ikke klare en højteknologisk luftkrigs krav, men de leverede langt størstedelen af landstyrkerne. Se Wesley K. Clark: ”Waging Modern War”. PublicAffairs. New York 2001.

⁶⁵ Citeret i Stefan Halper og Jonathan Clarke: ”America Alone”. Op. cit. p. 95

⁶⁶ ”The Bush Doctrine”. Paneldebat i Think Tank with Ben Wattenberg. PBS, 11. juli 2001

⁶⁷ Victor David Hanson: ”Goodbye to Europe?”. Commentary, oktober 2002

⁶⁸ Timothy Garton Ash: ”Anti-Europeanism in America”. The New York Review of Books., 13. februar 2003

samarbejde med ”afskyvækkende og underlegne udlændinge, så skal man absolut selv kontrollere forholdet, og man skal ikke under nogen omstændigheder udsætte sig for udenlandsk kontrol eller blot rådgivning”.⁶⁹

Det er ikke kun europæiske allierede, som risikerer unåde, hvis de ikke behager neo-konservative strategier. I præsident Clintons tid havde Sydkorea amerikansk opbakning til sin såkaldte solskinspolitik om forsoning med Nordkorea. Bush-regeringen valgte konfrontation, og da Sydkorea luftede sit mishag, erklærede to fremtrædende neo-konservative: ”En nordkoreansk atombombe, som måske bliver solgt til Al-Qaeda eller en anden terror-gruppe, er farligere for os end en krig på den koreanske halvø”.⁷⁰ Det er en opfattelse af interessemodsætninger, som kan få ret så vidtrækkende følger.

Den amerikanske civilisation er truet på livet i en fjendtlig verden. Da William Kristol og Robert Kaplan i 1996 startede deres kampagne, beskrev de verden med følgende ord: ”Det globale økonomiske system med dets enorme netværk, hvor USA er placeret i midten, har sammen med amerikanske ideer og kulturs dominerende indflydelse tilladt, at amerikanere kan påvirke verden på mange måder, som de ikke selv er sig bevidst”. Og de tilføjede: ”Amerikansk overherredømme er det eneste pålidelige forsvar mod et sammenbrud for fred og international orden”. Men de frygtede, at forvirring i de konservative rækker, en ligeglad befolkning og Clintons politik ville undergrave det militære og åndelige grundlag for denne magtposition.⁷¹ Fire år efter gentog de, at nok virker verdenssituationen ”temmelig godartet”, men det er kun stilhed før stormen, fordi USA i 1990'erne har ”bortødslet muligheden for at styrke og udbygge en international orden, som er usædvanligt favorabel for USA”.⁷²

Når koalitionen strategier beskæftigede sig med ydre trusler, fokuserede de indtil den 11. september næsten kun på fjendtlige stater – især såkaldte slyngelstater samt Kina og Rusland. Paul Wolfowitz, som i Bush-regeringen blev viceforsvarsminister, drog en parallel til 1899, fordi ”den voksende fare i de næste tyve år med større sandsynlighed vil blive en genoplussen af stormagtskonflikt end nazismens og kommunismens ideologiske korstog, som skabte Anden Verdenskrig og den Kolde Krig”.⁷³ Enkelte skribenter, som ellers stod koalitionen nær, var dog stærkt optaget af utraditionelle trusler og fik efter terror-angrebet et gennembrud. Ralph Peters, tidligere oberstløjtnant i hæren, varslede, at den voksende kløft mellem rige og fattige vil udløse ”klassekrige, som er mere brutale end noget Karl Marx forestillede sig”. Amerikanerne står derfor med et valg: ”Skal vi herske over kloden for menneskeheds bedste? Eller vil vi risikere, at vort land og vor civilisation bliver slavebundet?”.⁷⁴ Den britiske filosof Thomas Hobbes (1588-1679) spiller en betydelig rolle for neo-konservative strategier, fordi han beskriver en verden, som vil være præget af alles kamp mod alle, hvis en overordnet magt ikke skaber orden. Forfatteren Robert Kaplan, som selv ikke vil kaldes neo-konservativ, er en moderne Hobbes, som med rapporter fra Balkan og andre brændpunkter, giver et skrækindjagende indtryk af verdens udvikling, idet han forudsiger, at det 21. århundredes altdominerende emne vil blive genoprettelse af orden med imperialismens metoder.⁷⁵ En del af

⁶⁹ Anatol Lieven: ”America Right or Wrong”. Op. cit. p. 3

⁷⁰ David Frum og Richard Perle: ”An End to Evil”. Random House. New York 2003. p. 99

⁷¹ William Kristol og Robert Kagan: ”Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy”. Op. cit

⁷² Robert Kagan og William Kristol: ”The Present Danger”. Op. cit. p. 58

⁷³ Paul Wolfowitz i ”American Power –For What?”. Op. cit. p 47

⁷⁴ Ralph Peters: ”Fighting for the Future”. Stackpole Books. Mechanicsburg 1999. p. 2 og 210

⁷⁵ Se f.eks. Robert D. Kaplan: ”Warrior Politics”. Random House. New York 2002

koalitionens deltagere tilsluttede sig efter 11. september den tanke, at USA er ude i en Fjerde Verdenskrig mod terrorisme og Islams ekstremister.⁷⁶

Mange neo-konservative og deres allierede er dybt engageret i forsvaret af Israel. Landet har koalitionens sympati, fordi det angiveligt, meget mere end USA, er i nærkontakt med en yderst fjendtlig verden og truet med udslettelse – en ø for vestlige civilisation i et hav af vilde. Man kan, fremhæver Richard Perle og David Frum, ikke skelne mellem islamisk terrorisme, som er rettet mod Israel, og islamisk terrorisme rettet imod USA og Europa.⁷⁷ Nogle fremtrædende neo-konservative er selv jøder, men religion og etnisk baggrund er en utilstrækkelig forklaring på deres og koalitionens engagement, som også bygger på moralske og strategiske overvejelser. Kontakten med Israel er tæt. Da Benjamin Netanyahu i 1996 blev Israels premierminister gav neo-konservative ham et oplæg til sikkerhedspolitisk strategi, som bl.a. tog afstand fra fredsprocessen, der angiveligt havde lammet Israels handlekraft.⁷⁸ Indflydelsesrige jødiske interesseorganisationer har også nærkontakt med koalitionens, fordi et militært stærkt USA kan styrke Israel. Desuden indgår det fælles pro-israelske engagement og frygt for antisemitisme i en negativ holdning til Europa. Den britiske forsker Timothy Garton Ash har i en analyse af anti-europæiske strømninger i USA konstateret, at de mest ætsende udfald henviser til antisemitisme i Europa og jødehad bag kritik af Sharon-regeringen.⁷⁹ Stærke følelser, som har udspring i nazisternes jødeudryddelse, bidrager således til koalitionens opfattelse af en verden, som er farlig og fjendtlig.

Verden skal, med revolutionær magt, ændres efter amerikansk forbillede. Amerika har, ”uden undtagelse”, respekteret andre nationers uafhængighed, og man har ikke grebet ind i deres konflikter, selv når principper, som amerikanere vil forsvare til sidste dråbe hjerteblood, var på spil, erklærede daværende udenrigsminister (og senere præsident) John Quincy Adams i 1821. USA er ikke et land, som rejser ud i verden på jagt efter uhyrer, som skal dræbes, fortsatte han. Men, hvorfor ikke? – spurgte William Kristol og Robert Kagan i 1996: ”Alternativet er, at man lader uhyrer være på fri fod, lader dem hænge og plyndre så meget de lyster, mens amerikanere står og ser til”. Hvis man blot passivt vil være et forbillede, som leder ved eksemplets magt, så er det i praksis, hævdede de, en ”fejhedens og vanærens politik”. Men mere end ære er på spil, fordi USA’s bedste ”moral og fundamentale nationale interesser næsten altid er i harmoni”. USA har opnået sin magtposition gennem en indsats for udbredelse af amerikanske principper, og det er ikke kun ensbetydende med støtte til venner - man bør også aktivt arbejde for nye regeringsformer i f.eks. Iran, Cuba og Kina.⁸⁰

Og det oplæg var kun starten. I de følgende år blev fjernelse af uønskede regeringer i fremmede lande et centralt element i deres foretrukne strategi. Med ”den nødvendige militære styrke” kan USA gå i gang med at ”skabe problemer for fjendtlige og potentielt fjendtlige nationer i stedet for at vente på, at de skal skabe problemer for os”, erklærede de i foråret 2000. I beskrivelsen af den nødvendige styrke indgik missilforsvar – så åbenbart, fordi man ville gå i offensiven mod stater, som kunne svare igen med raketter. Intet mindre end ”en primær målsætning for amerikansk udenrigspolitik skal være udskiftning af regimerne i fjendtlige nationer – i Bagdad og Beograd, i

⁷⁶ Se f.eks. Norman Podhoretz: “How to Win World War IV”. Commentary, februar 2002 og Norman Podhoretz: World War IV: How It Started, What It Means, and Why We Have to Win”. Commentary, september 2004.

⁷⁷ David Frum og Richard Perle: “An End to Evil”. Op. cit. p. 124

⁷⁸ Richard Perle, Douglas Feith m.fl. “A Clean Break: A New Strategy for Securing the Realm”. www.israeleconomy.org/strat1.htm

⁷⁹ Timothy Garton Ash: “Anti-Europeanism in America”. Op. cit.

⁸⁰ William Kristol og Robert Kagan: “Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy”. Op. cit

Pyongyang og Beijing, og hvor end tyranniske regeringer anskaffer militær magt nok til at true deres naboer, vore allierede og USA selv". Det er, fortsatte Kristol og Kagan, ikke alle regeringer, som kan eller skal fjernes med militær magt. Man kan også støtte oprørere, som præsident Reagan gjorde i tilfældet Nicaragua, give åben eller skjult opbakning til systemkritikere, og anvende økonomiske sanktioner. Udsigterne til succes anså de for gode. Det kinesiske regime udviser eksempelvis "mange tegn på ustabilitet", og USA kan forværre modsætningerne i Kina så meget, at de udvikler sig "hinsides det håndterlige for landets diktatoriske regering"⁸¹.

De to neo-konservative anførere argumenterede altså for selve kernen i det, som forskere forbinder med en imperialistisk strategi – en dominans, som sætter grænser for "acceptabel adfærd i de underordnede staters indre anliggender" (Stephen Rosen) og gør "amerikanske værdiers triumf" (Robert Art) til målsætning. Allerede John Quincy Adams, som Kristol og Kagan så hårdt angriber, advarede imod, at USA kunne blive "verdens diktator", fordi "frihed udskiftes med tvang", når man kaster sig ud i korstog for udbredelse af amerikanske frihedsrettigheder. Under det imperialistiske fremstød efter 1898 havde amerikanske ledere en erklæret målsætning, som svarer til Kristols og Kagans, men de kom i løbet af få år på andre tanker. I begyndelsen af 1950erne ville det republikanske partis højrefløj rulle kommunismen tilbage, men da general Eisenhower kom til magten, fik han dæmpet denne iver. Efterretningstjenesten CIA har i årene løb fået væltet nogle regeringer. Præsident Reagan støttede oprørsbevægelser; modstand fra Kongressen begrænsede indsatsen. Men hovedreglen i amerikansk sikkerhedspolitik i det 20. århundrede har været, at man gav støtte til allierede og venner, så de ikke kunne fjernes med magt, og ellers inddæmmede fjendtlige regimers indflydelse i det håb, at USA ved eksemplets magt, i kraft af sine overlegne værdier og sin overlegne økonomi, ville sejre til sidst. Det neo-konservative makkerpar anbefalede reelt, at USA mere skulle være et formelt end et uformelt imperium.

Koalitionens andre skribenter formulerede da også åbent imperialistiske hensigter. I sommeren 2000 opfordrede juristen Jonathan Fox – som i årevis på forskellige poster havde tjent den nationale sikkerhedsstat – til "fornyelse" af imperiet. USA udgør, skrev han, den bedste model for en "retfærdig stat", så "Amerika bør i det næste århundrede generhverve vor ret til at skabe verden efter vort eget forbillede". Tiden er kommet, proklamerede Fox, hvor USA skal sætte sine nationale interesser over alle andre og "handle som et imperium" gør.⁸² Den militær-politiske skribent Ralph Peters kastede sig lige efter 11. september ud i et dybt engageret opgør med "den falske gud", som USA angiveligt havde tilbedt i det 20. århundrede – nemlig troen på, at en stabil verden er godt for erhvervslivet og derfor også godt for USA. Denne tro vandt frem efter den spansk-amerikanske krig, som gjorde USA til et imperium, hvor "frugtfirmaers indtjening var vigtigere end støtte til frihed og demokrati". Men rent faktisk, argumenterede han, har det været ustabilitet internationalt, som bedst tjente Amerikas langsigtede interesser – åbnede verden for amerikansk indflydelse, motiverede udenlandsk kapital på jagt efter sikkerhed til investeringer i USA, gjorde dollaren til den stærkeste valuta og sendte flygtninge til USA (en "strøm af diamanter"), thi livet i Amerika havde været fattigere uden dem.⁸³ I sin opskrift på sejr i den Fjerde Verdenskrig så Norman Podhoretz frem til, at USA efter Afghanistan vil "styrte fem eller seks eller syv tyrannier mere i den islamiske verden" og påtage sig "en imperie-mission" med bl.a. oprettelse af et "protektorat" over Saudi-Arabiens olieletter.⁸⁴

⁸¹ Robert Kagan og William Kristol: "The Present Danger". Op. cit. p. 64 og 66

⁸² Jonathan Fox: "United States Foreign Policy in the Twenty-First Century: The Crisis and Renewal of the Republican Empire". Journal of Power and Ethics, juli 2000.

⁸³ Ralph Peters: "Stability, America's Enemy". Parameters, vinter 2001-02.

⁸⁴ Norman Podhoretz: "How to Win World War IV". Op. cit

International lov og multilaterale institutioner har gjort USA til en bundet Gulliver. Højrefløjen i det republikanske parti tog fra midten af 1990erne en stærk metafor i brug: Som Gulliver i Jonathan Swifts klassiske beretning er USA blevet bundet af verdens lilleputter med et net af internationale love, regler, traktater og institutioner. Kritikken har dybe rødder i USA's historie, og bortset fra præsident Wilsons nærmeste arvtagere, har en skeptisk holdning til internationale forpligtelser præget elitens holdning til udenrigspolitik – den Kolde Krig lagde dog en dæmper på skeptikerne. I 1990erne mødte Clinton-regeringens forsøg på indgåelse af nye aftaler voksende modstand i Kongressen, som bl.a. ikke ville godkende traktaten om totalt stop for atomprøvesprængninger. Og i sommeren 2001 kunne en fremtrædende jurist konstatere, at ”på intet tidspunkt siden det i 1920 blev foreslået, at USA skulle gå med i Folkeforbundet, har der været så stor sandsynlighed for, at dette lands engagement i internationale juridiske ordninger vil blive anfægtet og udfordret”.⁸⁵

Bag denne udvikling lå en kampagne ført af jurister, politikere og neo-konservative. De slog især alarm, fordi USA's suverænitet og ledelse af verden angiveligt var truet. International lov udgør, skrev to af kampagnens jurister, en ”reel og overhængende fare for USA's nationale interesser”. Udfordringen kommer fra ”både vore allierede og vore modstandere”, som vil ”tøjle amerikansk magt”, fordi de mener, at det store problem i tiden efter den Kolde Krig er USA's ”ubestridte militære diplomatiske, økonomiske samt endog kulturelle dominans”. Hvis 1990ernes udviklingstendenser bliver til bindende regler, så kan ”international lov blive et af de stærkeste våben, som nogensinde er blevet vendt imod USA”.⁸⁶ Hovedargumentet var og er, at man skal modsætte sig import af internationale normer, idet de udgør en indblanding i nationens indre anliggender og dermed en undergravning af USA's suverænitet og forfatning. Hvis USA's ret til selvbestemmelse svækkes, så betyder det, at landets borgere ikke længere har magten i deres eget land. Angrebet rettes også imod selve den påstand, at der *findes* juridisk forpligtende internationale love. En fremtrædende konservativ jurist, Robert Bork, hævder, at så længe verdens nationer ikke har en fælles politisk moral og regering, så kan der ikke eksistere ægte love internationalt.⁸⁷ Et tredje argument er, at USA i kraft af sin magt kan vende ryggen til traktater og andre aftaler, fordi ingen kan straffe brud.

Neo-konservative strateger har tilsluttet sig denne argumentation. William Kristol og Robert Kagan så i 1999 med forventning frem til det kommende præsidentvalg, som kunne blive en debat mellem Theodore Roosevelt og Woodrow Wilsons udgaver af internationalisme. Republikanerne vil, forudsagde de, hævde, at ”Amerikas sikkerhed kan ikke beskyttes af internationale konventioner [...] De vil argumentere med, at amerikansk dominans i de kommende årtier ikke kan opretholdes med aftaler om rustningskontrol men gennem forstærkning af Amerikas magt og derfor evne til at lede”.⁸⁸

Kampagnen rettede tidligt sit skyts mod den internationale straffedomstol ICC, og en af de mest aktive jurister var John Bolton, dengang vicepræsident i den neo-konservative højborg American Enterprise Institute og en ledende kraft i Project for the New American Century. International støtte til ICC bygger på ”følelsesbestemte appeller til et abstrakt ideal om et internationalt juridisk system”, sagde han under en Senatshøring i 1998. Tilhængeres målsætning er, fortsatte Bolton,

⁸⁵ David J. Bederman: ”Globalization, international law and United States foreign policy”. Emory Law Journal, juli 2001

⁸⁶ David B. Rivkin og Lee A. Casey: ”The Rocky Shoals of International Law”. The National Interest, vinter 2000

⁸⁷ Robert Bork: ”The Limits of International Law”. The National Interest, vinter 1990.

⁸⁸ William Kristol og Robert Kagan: ”Reject the Global Buddy System”. The New York Times, 25. oktober 1999

”oprettelse af stadig mere omfattende internationale organisationer, som kan binde nationalstater i almindelighed, og denne nation i særdeleshed”. Med henvisning til domstolens juridiske fundament, som forbyder angreb på civile, fremhævede han, at den amerikanske præsident og hans rådgivere fremover kan blive slæbt for retten, thi forbudet antyder, at USA ”ville have gjort sig skyldig i en krigsforbrydelse” med atombombningen af Hiroshima og Nagasaki, hvis de nye regler havde udgjort gældende ret på det tidspunkt.⁸⁹ Efter præsident Clinton underskrev ICC-traktaten, lagde Project for the New American Century op til et nej fra præsident Bush med det argument, at ”uden Amerikas deltagelse vil ICC dø”.⁹⁰

Hovedfjenden i frihedskampen mod lilleputterne er, mener neo-konservative og deres allierede, Den Europæiske Union, som ”vil demoralisere befolkningerne i uafhængige nationer, så de drager deres egen ret til selvstyre i tvivl”. Den vision, som EU bygger på, er i direkte modsætningsforhold til amerikanernes opfattelse af demokrati, som bygger på en national forfatning. Som USA engang beskyttede sig med kystbatterier mod europæiske flåder, må man i dag forsvare sig imod europæiske regeringer, som angriber med ”moraliserende retorik og forførende løfter”.⁹¹ Den daværende chefredaktør på tidsskriftet The National Interest hævder, at lilleputterne kun er en trussel, så længe de har en kæmpe bag sig, og denne kæmpe er naturligvis EU. Hvis USA skal besejre terrorismen, må man derfor først ”tage kampen op mod EU”. Det kan ske i samarbejde med Danmark, Storbritannien og nogle østeuropæiske lande, som deler USA’s holdning til EU.⁹²

Revolutionen

Mange af koalitionen standpunkter blev efter udnævnelsen af George W. Bush til præsident officiel amerikansk politik, og mange af dens deltagere rykkede ind på ledende poster i den nationale sikkerhedsstat. Vicepræsident Richard Cheney var den stærke mand i regeringen, som sørgede for placering af neo-konservative og deres allierede i forsvarsministeriet samt Det Nationale Sikkerhedsråd. Selv udvidede han sit embedes stab med sikkerhedspolitiske eksperter. Adskillige samtidige analyser varslede følgerne rimeligt præcist. Eksempelvis forudså Lawrence Kaplan, ledende medarbejder ved det politiske ugeblad The New Republic, konflikt mellem Pentagon og udenrigsministeriet, hvor Colin Powell ville blive en ”general uden en hær”, som næppe kunne klare sig i strid med koalitionen ideologer. Cheney vil, fortsatte Kaplan, ”mere eller mindre styre Det Hvide Hus – især på felter såsom udenrigspolitik, hvor Bush har udvist liden interesse og endnu mindre viden”.⁹³

Bush-regeringens første måneder blev da også præget af modstridende storpolitiske signaler og interne slagsmål, hvor moderate internationalister blev trængt i defensiven. Det var imidlertid ikke oplagt, at de ”revolutionære” ville sejre; neo-konservative skribenter erklærede sig skuffede, fordi forsvarsbudgettet ikke straks blev øget markant og fordi Kina blev håndteret alt for blødt under en lille krise. Journalisten James Kitfield vurderer i sit tilbageblik, at ”Bush-revolutionen kunne godt være gået i stå eller i det mindste være blevet afdæmpet i løbet af sommeren 2001” under pres fra

⁸⁹ John R. Bolton: ”Summary of Statement Before the Senate Foreign Relations Committee”, 23. juli 1998

⁹⁰ Gary Smitt: ”Memorandum to Opinion Leaders”. Project for the New American Century, 2. januar 2001

⁹¹ Jeremy Rabkin: ”The Case for Sovereignty”. American Enterprise Institute. Washington DC 2004. p. xiv. Se også Jemery Rabkin: ”Why Sovereignty Matters”. American Enterprise Institute. Washington DC 1998.

⁹² John O’Sullivan: Gullivers Travails: The U.S. in the post-Cold-War world”. The New Critirion, oktober 2004

⁹³ Lawrence F. Kaplan: ”Cheney versus Powell, Round Two”. The New Republic, 5. februar 2001

international modstand, indenlandske protester og fravær af klare resultater.⁹⁴ Men terror-angrebet den 11. september 2001 ændrede situationen totalt. For de revolutionære var det en grundlæggende antagelse, at USA var omgivet af en verden fyldt med meget farlige trusler – og den påstand blev bekræftet, selv om de ikke selv havde gjort terror-truslen til den vigtigste. Politisk blev demokraterne længe tvunget ud i passiv accept af Bush-regeringens politik, fordi man ikke kunne angribe nationens øverstkommanderende. Og USA blev pludselig globalt mødt med en sympati og erklæret solidaritet, som gjorde den ellers voksende skepsis upassende og viskede karakterbogen ren. Cheney, hårdkogte nationalister og neo-konservative havde fra denne dato fast greb om roret.

Adskillige iagttagere har i denne udvikling set et "neo-konservativt kup", og sat spørgsmålstegn ved, hvorvidt præsident Bush selv helt forstod deres overordnede strategi.⁹⁵ Bush er blevet kaldt "det uerfarne redskab for neo-konservative ideologer, som siden den Kolde Krigs afslutning har været besat af missionsk iver efter at amerikanisere verden, akkurat som tidligere imperier håbede".⁹⁶ Tænkertanken Carnegie Endowment for International Peace præsenterede på internettet en mængde dokumenter, som angiveligt udgjorde "et skoleeksempel på, hvordan en lille organiseret gruppe kan fastsætte politik i en stor nation, selv når størstedelen af embedsmændene og eksperterne oprindeligt forhånedes deres synspunkter".⁹⁷ Den neo-konservative forsker Joshua Muravchik afviste, at indflydelsen skyldes en sammensværgelse, men han fik alligevel bekræftet, hvordan hans meningsfælles selv opfattede deres sejr: Terrorangrebet den 11. september beviste, at de havde ret, og "neo-konservative havde ikke blot en analyse af, hvad der var gået galt i amerikansk politik, de stod også klar med forslag til, hvad man nu skulle gøre".⁹⁸

Virkeligheden er imidlertid noget mere indviklet. Sandt er det, at "et netværk af forbindelser knytter disse folk sammen i en formidabel alliance"⁹⁹, men sandt er det også, at de ikke udgør et politisk parti, ja nogle i netværkets kerne vil end ikke kendes ved betegnelsen "neo-konservativ", og koalitionen selv var ikke uden ulmende modsætninger. Hvis man ser på koalitionen i hele dens bredde, eksempelvis underskrivere af appeller fra Project for the New American Century, så kan man fra de seneste år finde liberale demokraters navne.¹⁰⁰ Helt tilbage i januar 2001 kunne en erfaren journalist, William Pfaff, beskrive en "imperialistisk konsensus", som forenede liberale internationalister og neo-konservative.¹⁰¹ Vicepræsident Dick Cheney og forsvarsminister Donald Rumsfeld deltog fra starten i projektets aktiviteter, men hverken Cheney eller Rumsfeld delte længe de neo-konservatives missionske iver for eksport af amerikansk demokrati. Derfor kalder sikkerhedsexperterne Ivo Daalder og James Lindsay de to herrer "egenrådige nationalister", og foretrækker, når det gælder de neo-konservative, betegnelsen "demokratiske imperialister".

Placeringen af George W. Bush i den rette kategori har også voldt kloge hoveder stort besvær. Under valgkampen i 1999-2000 kom han med adskillige udtalelser, som var i strid med neo-konservativ politik – ved tilbageblik er de mest bemærkelsesværdige en gentagen understregning af,

⁹⁴ James Kitfield: "War & Destiny". Op. cit. p. 47.

⁹⁵ Michael Lind: "The Weird Men behind George W. Bush's War". New Statesman, 7. april 2003

⁹⁶ Jason Epstein: "Leviathan". New York Review of Books, 1. maj 2003

⁹⁷ Joseph Cirincione: "Origins of Regime Change in Iraq". Carnegie Endowment for International Peace. Proliferation Brief, vol. 6, nr. 5.

⁹⁸ Joshua Muravchik: "The Neoconservative Cabal". Commentary, september 2003.

⁹⁹ Elizabeth Drew: "The Neocons in Power". New York Review of Books, 12. juni 2003

¹⁰⁰ Se f.eks. "Statement on Post-War Iraq". PNAC, 19. marts 2003. Mellem underskriverne er tidligere topfolk i Clinton-regeringen, bl.a. Ronald Asmus, Ivo Daalder og James Steinberg. www.newamericancentury.org/iraq-20030319.htm

¹⁰¹ William Pfaff: "The Question of Hegemony". Foreign Affairs, januar/februar 2001

at USA skal optræde ”ydmygt” og ikke ”arrogant”.¹⁰² Hans engagementet i de neo-konservatives demokrati-mission blev først afspejlet i taler efter 2003; oprindeligt udtalte han sig imod, at man skulle påtage sig *nation-building* – altså genopbygning af fremmede lande i USA’s billede.

Men disse ændringer er ikke tegn på, at Bush efter 11. september 2001 blev en marionet styret af neo-konservative, lyder argumentet hos Daalder og Lindsay. Længe inden terror-angrebet var der i Bushs udtalelser ansatser til den ”revolution” i amerikansk udenrigs- og sikkerhedspolitik, som han senere selv anfører. Nok havde han ikke nævneværdig indsigt på dette felt, men han blev styret af nogle dybtfølte instinkter: 1) Gulliver skal frigøre sig fra de begrænsninger, som lilleputterne tidligere havde spundet med amerikansk bistand, 2) Verden kan derefter forandres af USA.¹⁰³ Da han på det republikanernes konvent i 2000 modtog partiets nominering skete det med en tale, som hyldede handlekraft, uanset konsekvenserne, men få professionelle kommentatorer anede, at der lå mere end retorik i ordene.¹⁰⁴ I denne tales angreb på Clinton-regeringen er der også inspiration fra de neo-konservative og oplæg til amerikansk enegang storpolitisk. ”Vi har set”, sagde Bush, ”Amerikas magt smuldre støt og amerikansk indflydelse blive håndhævet ustabil”. Hvad Clinton anså for nødvendig tilbageholdenhed i den globale eneherkers magtudøvelse, så man kunne opnå allieret støtte, blev altså af Bush anset for svaghed, og den logiske konsekvens var, at USA fremover ville gøre mere på egen hånd.¹⁰⁵ Som andre præsidenter har vist – Ronald Reagan er et af de bedste eksempler – kan manden i Det Hvide Hus bestemme sit lands kurs blot med en stærk overbevisning og i dette tilfælde havde præsidenten ikke en moderat Bush, men en stærk Cheney, ved sin side.

Der er andre forskere, som har advaret imod overdrivelse af de neo-konservatives indflydelse. I et meget grundigt værk fokuserer journalisten James Mann på seks topfolk i Bush-regeringen (kun den ene er neo-konservativ), idet han fremhæver, at deres syn på verden og strategi har rødder i den Kolde Krig – især Vietnam-krigen og Reagan-årenes udfordring af Sovjetunionen. De udgør den ”militære generation”, som tror på brug af væbnet magt.¹⁰⁶ I 1970erne var Cheney, Rumsfeld og Wolfowitz modstandere af afspændingspolitikken, og i denne holdning ser James Mann et fremsyn, der ”så frem til en tid, hvor USA ikke længere havde behov for at tilpasse sig andre nationer”.¹⁰⁷ Og inden George W. Bush kom til magten havde Wolfowitz i kredsen omkring kandidaten fået opbakning til et nyt syn på USA’s allierede, som nu blev anset for ”ællinger, der uvægerligt ville indordne sig på række efter deres amerikanske mor”.¹⁰⁸

Så det er tvivlsomt, at koalitionen, som i 1990erne arbejdede for ubestridt amerikansk dominans, med store analytiske fordele efter 2001 kan opdeles i gamle bestanddele – f.eks. neo-konservative, egenrådige nationalister og temmelig ureformerede kold-krigere. De oprindelige inspirationskilder havde og har stadig aktuel værdi, hvis man vil se bagom ikke altid helt ligefremme officielle udtalelser. Men disse bidrag er siden 2001 indgået i en fælles overordnet strategi, som bedst kan forstås, hvis man antager, at imperium er dens målsætning og dominans kernen i metoderne. Det er ikke ensbetydende med, at al debat er ophørt i koalitionen. USA er fortsat et demokrati, som ansporer debat. Den indbyrdes kappestrid i eliten er så stor, at nogle altid vil markere sig med

¹⁰² Stefan Halper og Jonathan Clarke: ”America Alone”. Op. cit. p. 133-135

¹⁰³ Ivo Daalder og James Lindsay: ”America Unbound”. Op. cit. p. 13

¹⁰⁴ James Rainey: ”2000 Speech Held Clues to Bush’s Approach”. Washington Post, 28. august 2004

¹⁰⁵ Citeret i Jørgen Dragsdahl: ”Farvel til fælles sikkerhed?”. CS-bladet, nr. 6 2000

¹⁰⁶ James Mann: ”The Vulcans”. Viking Penguin. New York 2004. p. xiii-xvi

¹⁰⁷ Ibid p. 136

¹⁰⁸ Ibid p. 247

særstandpunkter, og der var, samt er, stadig ideologiske forskelle. Men på det helt grundlæggende plan har USA i de seneste ti år forstærket et skel i den udenrigspolitiske debat, som går mellem tilhængere af de gamle britiske filosoffer Thomas Hobbes og John Locke. Mange republikanere – men ikke alle – så i terrorangrebene en bekræftelse af, at en meget voldspræget naturtilstand lurer lige under storpolitikens overflade, og at verden derfor har brug for en håndfast ordensmagt. Mange demokrater – men ikke alle – følger Locke, når de mener, at verden skal styres gennem overenskomster og ikke truslen om magtanvendelse.

Enegang

Især set i tilbageblik er det åbenbart, at Bush-regeringen lige fra starten ønskede en kursændring, som brød fundamentalt med flere årtiers udenrigs- og sikkerhedspolitik, og derfor kan kaldes en revolution. For mange iagttagere var det ikke klart dengang. Det nye hold skjulte ikke, at man ville bryde med Clinton-regeringens politik, men det var ikke nødvendigvis ensbetydende med en strategisk kursændring. Ekspertter kunne også påpege, at nogle kontroversielle træk lå i forlængelse af tendenser, som var dukket op i Clinton-årene. Professor Bacevich vurderede i sin analyse af imperiet, som blev skrevet inden Irak-krigen, at Bush helt overordnet også videreførte den åbne dørs strategi, så det nye var mest detaljer – senere nåede han frem til en ganske anden opfattelse og kaldte Bush-regeringens folk for ”ekstremistiske galninge”.¹⁰⁹

På det militære plan signalerede forsvarsminister Rumsfeld allerede inden sin formelle indsættelse i embedet en vidtgående ændring af den militære strategi. Han forlod den traditionelle opfattelse af militær magtbalance og afskrækkelse, hvor man har konkrete fjender, hvis styrke man kan måle – og derfor også et loft over, hvor stor slagkraft, man selv har brug for. Under en høring i Senatets forsvarsudvalg beskæftigede han sig især med, hvordan enhver tænkelig udfordring mod USA's magtposition kan afskrækkes. ”Vi vil”, sagde han, ”ikke vinde krige, vi vil forhindre dem. Vi vil være så stærke og fremsynede, at det er klart for andre, at de ikke skal skade deres naboer, hvis det påvirker vores interesser, og at de ikke bør gøre ting, som udgør trusler eller farer for os”.¹¹⁰ Overlegen militær magt og klar vilje til brug af den kan fortælle alle, som ønsker amerikansk beskyttelse, at imperiet, Pax Americana, har en favn, som giver tryghed. Men Rumsfeld gjorde også klart, at målsætningen var intet mindre end påvirkning af enhver mulig modstanders tankegang, og han indrømmede, at det er svært, idet man ofte ikke aner, hvordan modstandere tænker. Noget nemmere er det, hvis man vil påvirke sin egen befolknings tankegang, og påvirkning af allierede lande er heller ikke hinsides det mulige – så den faktiske opgave for Pentagon måtte blive, at vælgere og venner skulle tro, at USA ikke kan udfordres. Problemet er bare, at dermed bliver ethvert tegn på fjendskab et tegn på, at USA ikke er stærk nok: enhver udfordring skaber tvivl – hos USA selv. Tegn på fjendskab kan jo godt skyldes, at mulige modstandere føler sig utrygge på grund af USA's enorme slagkraft, men den mulighed indgik ikke i Rumsfelds overvejelser. Hans mål var total dominans, og hvis denne tilstand ikke er opnået, må det logisk nok være et tegn på, at USA ikke er stærk nok. Strategien bliver dermed opskriften på et endeløst våbenkapløb med sig selv, med egen tvivl.

Betydningen af den nye strategi blev samtidigt fremhævet, da Bush-regeringen gjorde udvikling af et såkaldt missilforsvar til sit vigtigste militære fremtidsprojekt. Under pres fra republikanerne i Kongressen havde Clinton-regeringen puslet med missilforsvar, men planerne blev udskudt på

¹⁰⁹ I interview med JD, juni 2004.

¹¹⁰ Høring i Senate Armed Services Committee, 11. januar 2001. Ordret referat fra Federal News Service.

ubestemt tid af præsident Clinton i september 2000.¹¹¹ Han fandt ikke, at en række betingelser for grønt lys til projektet var opfyldt. Teknologien var godt nok ”lovende”, men den havde ”endnu ikke bevist” sin formåen. Som hovedargument for en udsættelse fremførte Clinton modstand fra Rusland, Kina og allierede. USA bør, forklarede han, følge en sammenhængende strategi, hvor et element, som kan tjene nogle amerikanske interesser, ikke fremkalder så negative reaktioner, at andre interesser lider skade. Vi har, konkluderede han, ”aldrig råd til at overse den kendsgerning, at andres handlinger og reaktioner i en verden med stadigt større gensidig afhængighed påvirker vores sikkerhed”.¹¹² Men Bush-regeringen lod utvetydigt vide, at man ikke kunne tage lignende hensyn.

I nyhedsmediernes folkeudgave af overvejelserne ville Bush-regeringen beskytte USA og de allierede mod angreb fra slyngelstater, som hader amerikanere og alt, hvad de har kært. Men længere væk fra offentlighedens søgelys diskuterede embedsmænd, politikere og uafhængige eksperter mere indviklede og væsentlige strategiske spidsfindigheder. Hvorfor, lød et spørgsmål, vil slyngelstater angribe USA med raketter, når de kan være sikre på et gengældelsesangreb, som vil udslette dem? Tjah, lød svaret, atomafskrækkelse skal stadig anvendes mod slyngelstater, men et raketskjold skal også påvirke deres adfærd, så de slet ikke udvikler raketter, fordi de vil være nytteløse. Tøv en kende, svarede kritikerne igen, måske kan vi påvirke dem bedre med sanktioner og udsigt til økonomiske fordele, hvis de ikke opruster? Og kan vi ikke påvirke deres eventyrlyst endnu mere effektivt både med vores slagkraft og bred opbakning bag international lov? Næh, svarede tilhængerne, foreløbig har hverken udsigten til sanktioner eller internationale aftaler stoppet spredningen af masseødelæggelsesvåben.

Det mere oprigtige svar var imidlertid: selvfølgelig vil slynglerne kun bruge deres raketter, hvis deres egen overlevelse er truet, men det er den faktisk, thi vi vil udrydde dem – derfor har vi brug for raketskjoldet. Indholdet i dette svar er det centrale argument, som blev anvendt af adskillige fortalere. James Lindsay, som havde en fortid i Clinton-regeringen, erklærede, at ”den eneste sandsynlige situation, hvor et Nordkorea eller Irak måske vil affyre raketter mod os eller true dermed, opstår i forbindelse med en krig, hvor vi seriøst overvejer en fremmarch mod deres hovedstad og omstørtelse af deres regime”. Uden et raketskjold kan fjender gøre ”amerikanske og allierede byer til gidsler og dermed afskrække os fra intervention”, erklærede Robert Joseph, en ledende eksperter i Bush-regeringens nationale sikkerhedsråd. Målet med missilforsvar er, argumenterede Lawrence Kaplan fra *The New Republic*, at ”USA’s evne til brug af magt i udlandet skal bevares. Det handler ikke om forsvar. Det handler om offensiv. Og det er præcist derfor, at vi har brug for det”.¹¹³ Raketskjoldet skulle altså beskytte USA’s handlefrihed og vise, at USA kan udstrække sin beskyttende militære paraply til andre lande, fordi vilje til forsvar af dem bliver mere troværdig, hvis det amerikanske hjemland ikke kan trues. Bush-regeringen tilbød, at skjoldet nu ville få global rækkevidde, så raketangreb på venner kunne afvises – vel vidende, at skjoldet må holdes oppe af amerikanske hænder og derfor kunne gøre allierede mere afhængige, altså lydige.

Planerne var uforenelige med ABM-traktaten fra 1972, hvori USA og Sovjetunionen aftalte streng begrænsning af missilforsvar. Rusland havde afvist Clintons forsøg på ændring af traktaten, men Bush-regeringen tilkendegav, at hvis Moskva ikke accepterede dens forslag, så ville man opsigte

¹¹¹ Den bedste gennemgang af missilforsvarets nyere historie er Bradley Graham: ”Hit to Kill”. Public Affairs. New York 2001

¹¹² William Clinton: ”Remarks by the President on National Missile Defense”. Georgetown University, 1. september 2000

¹¹³ Citater fra Jørgen Dragsdahl: ”Raketskjold kan skabe atomanarki”. Hjemmeværnsbladet, nr. 4 2001

aftalen.¹¹⁴ John Bolton, som var blevet udnævnt til chef for udenrigsministeriets kontor for rustningskontrol og international sikkerhed, lod vide, at man på dette felt generelt havde en ny holdning. Når traktater om rustningskontrol ”er ineffektive eller uhensigtsmæssige eller forældede, så bør de ikke få lov til at stå i vejen for udviklingen af vores udenrigspolitik”, sagde han.¹¹⁵ ABM-traktaten blev internationalt anset for en hovedhjørnesten i rustningskontrol, og året før havde USA sammen med alle deltagerne i NPT-traktaten mod spredning af atomvåben aftalt 13 skridt, som skulle bringe atom-magterne nærmere opfyldelse af løftet om nedrustning, der var afgivet i denne traktat – bevarelse af ABM-traktaten var et af disse skridt. De 13 skridt var endog af NATO i december gjort til alliansens fælles grundlag for nedrustningsbestræbelser.¹¹⁶ Bush-regeringen erklærede sig uenig i flere andre punkter. Man ville eksempelvis ikke sende CTBT-traktaten mod prøvesprængning af atomvåben til godkendelse i Senatet.

I bedste overensstemmelse med de neo-konservatives kritik af international lov, vendte man ryggen til en række aftaler. USA deltog aktivt i forhandling af Kyoto-aftalen, som begrænser retten til udledning af de såkaldte drivhus-gasser i atmosfæren, og Clinton underskrev den. Bush ikke blot afviste traktaten; han satte også spørgsmålstegn ved, hvorvidt global opvarmning er et problem. Trods utilfredshed med nogle af bestemmelserne i Rom-traktaten, der grundlagde den internationale straffedomstol ICC, underskrev præsident Clinton aftalen, idet han overlod forbedringer til sin efterfølger. Men Bush besluttede, at man end ikke ville være medunderskriver og indledte en kampagne imod domstolen. Gennem mange år forhandlede deltagerne i forbudet fra 1972 mod biologiske våben, så denne traktat kunne få en protokol med retningslinjer for kontrol med dens bestemmelser. Men i juli 2001 oplyste Bush-regeringen, at man ikke ville acceptere protokollen, end ikke i en eventuel forbedret udgave.

Præsidenten kom hurtigt ud i et modsætningsforhold til Rusland og Kina, som Clinton-regeringen anså for partnere. Sydkorea havde sammen med USA i årevis arbejdet for et bedre forhold til Nordkorea, men disse bestræbelser fik en kold skulder i Washington, som samtidig rejste nye krav til Pyongyang, der var under mistanke for udvikling af atomvåben – Clinton-regeringen mente selv, at den var nær ved at nå en aftale, som ville blokere eventuelle nordkoreanske våbenplaner. Også forholdet til Europa undergik en forværring. I analysen af verden spillede Europa en mindre rolle end for nogen tidligere regering i Washington i tiden efter Anden Verdenskrig, ja måske nogensinde. Tit virkede det, med Walter Russell Meads ord, som gav det Bush-regeringen ”pervers fryd” at trampe på europæernes ømme tær.¹¹⁷ Mellem de europæiske allierede voksede utilfredsheden. Et EU-topmøde i marts 2001 tog en række initiativer, der udgjorde en indirekte irettesættelse af Bush, idet man eksempelvis rakte Nordkorea en hjælpende hånd og omfavnede Ruslands præsident Putin.¹¹⁸ En opinionsundersøgelse i fire store europæiske lande, en måned før 11. september-angrebet, viste massiv kritik rettet mod USA’s holdning til Kyoto, ABM-traktaten, missilforsvar og ICC-domstolen. Mens Clintons udenrigspolitik havde meget flotte opinionstal, markerede 49 procent af briterne, 46 procent af italienerne, 65 procent af tyskerne og 59 procent af franskmændene deres uenighed med den nye præsidents politik.¹¹⁹ Omkring tre fjerdedele af de spurgte fandt, at Bush ignorerede europæiske interesser. I en rundspørge håbede ledende europæere,

¹¹⁴ Peter Baker: ”U.S. Envoy Fails to Sway Russia on ABM Pact”. Washington Post, 23. august 2001

¹¹⁵ John R. Bolton i USIS Washington File, 14. august 2001

¹¹⁶ Report on Options for Confidence and Security Building Measures (CSBM’s), Verification, Non-Proliferation, Arms Control and Disarmament. M-NAC-2(2000)121

¹¹⁷ Walter Russell Mead: ”Power, Terror, Peace and War”. Alfred A. Knopf. New York 2004. p. 122

¹¹⁸ Jørgen Dragsdahl: ”Kold krig i skolegården”. CS-bladet, nr. 3 2001

¹¹⁹ Keith B. Richburg: ”Europeans Object to Bush Approach on Foreign Policy”. Washington Post, 16. august 2001

at resultatet ville give Bush anledning til selvransagelse. ”Europæerne ønsker afbalancering af fremkomsten af en allieret med et magtmonopol uden sidestykke i historien, så internationale systemer og traktater udgør tilsyneladende et redskab, som kan begrænse denne ven”, forklarede Josef Joffe, redaktør af det tyske ugeblad Die Zeit. Den franske udenrigsminister blev citeret for, at Bush-regeringen tilsyneladende helst ”vil tage beslutninger på egen hånd uden at forhandle med andre”.¹²⁰

Forebyggende krig

Før terror-angrebet den 11. september 2001 var Al Qaeda kun en mindre bonde på det globale skakbræt, som de revolutionære i Bush-regeringen ville forandre. Richard Clarke, som for både Clinton og Bush skulle koordinere indsatsen mod terrorisme, har siden detaljeret berettet, hvordan han forgæves søgte at få den nye præsident til mindst at tage Al Qaeda lige så alvorligt, som forgængererne havde.¹²¹ Tre år før havde to top-eksperter fra demokraternes sikkerhedspolitiske elite kaldt ”katastrofal terrorisme” rettet mod mål i USA for ”uundgåelig”. Mellem begrundelserne, som de fremhævede, var den ubestridte førerposition og militærets overlegne slagkraft, som gjorde USA til et ”fristende mål”, der kun er sårbart, hvis modstandere anvender asymmetriske metoder, såsom terror. Med stor forudseenhed påpegede de, at angrebet, som tilfældet var med Pearl Harbor i 1941, ville opdele tidsregningen i et ”før” og et ”efter”. Tidligere forsvarsminister William Perry og hans viceminister Ashton Carter skrev, at i det kommende bagklogskabens lys vil indsatsen ”før” virke ”sørgeligt utilstrækkelig”.¹²² Adskillige andre bøger og rapporter kom med lignende advarsler, men de neo-konservative og deres allierede var mere optaget af udfordringer fra andre stater. Alligevel så de efter 11. september straks, at nationens choktilstand og verdens sympati gav en chance for længe ønskede ændringer af det internationale system.¹²³ Også James Steinberg, den mest visionære i Clintons nationale sikkerhedsråd, fik fra sin nye post i Brookings forskningsinstituttet straks øje på mulighederne. Bush havde erklæret ”krig mod terrorisme”, og det sidestillede Steinberg med betydningen, som Den Kolde Krig havde haft for USA. Krigen ville blive den nye ”prisme”, hvorigennem man kunne se verdens sande tilstand. Den nye konflikt ville altså bestemme USA’s syn på verden, indretningen af den nationale sikkerhedsstat og den foretrukne organisering af det internationale system.¹²⁴

Amerikanerne følte sig, som historikeren John Lewis Gaddis senere bemærkede, tilbage i en tilstand af bekymring for den personlige sikkerhed, som havde været ”ukendt siden vore forfædre kæmpede for at skabe et samfund” ude i vildnisset, hvor regeringens beskyttende magt ofte var fjern.¹²⁵ Til nogle iagttageres store forundring levede George W. Bush fuldt ud op til udfordringen. Han udstrålede handlekraft og leverede med en stribe taler det ideologiske grundlag for mobilisering af nationen til kamp og ændring af den gamle verdensorden. Fjenden er ikke, sagde han kort efter angrebet, Islam, hvis lære ”er god og fredelig”. Fjenden er ”et ekstremistisk netværk af terrorister” med ”global rækkevidde” og ”enhver regering”, som støtter dem. Det er en fjende, som ”hader vores frihedsrettigheder – vores religionsfrihed, vores ytringsfrihed, vores frihed til at stemme og

¹²⁰ Joseph Fitchett: ”European Leaders Hope Bush Takes Poll Results as a Wake-Up Call”. International Herald Tribune, 17. august 2001.

¹²¹ Richard Clarke: ”Against All Enemies”. Free Press. New York 2004

¹²² Ashton B. Carter og William J. Perry: ”Preventive Defense”. Brookings. Washington DC 1999. p. 152

¹²³ James Kitfield: ”War & Destiny”. Op. cit. p. 68, p. 76

¹²⁴ Paneldebat: ”America’s New War Against Terrorism”. Brookings Institution, 14. september 2001.

¹²⁵ John Lewis Gaddis: ”Surprise, Security and the American Experience”. Op. cit. p. 73

forsamles og være uenige med hinanden". De mest skæbnesvangre ord kom, da han henvendte sig til verdens nationens sagde, at de står foran et valg: "Enten er I med os, eller også er I med terroristerne".¹²⁶ For kyndige udi Biblen var det en henvisning til Jesus' ord i Mattæus-evangeliet: "Den, som ikke er med mig, er imod mig"¹²⁷, så uenighed med Bush var nu noget nær helligbrøde. For ideologisk og storpolitisk kyndige var sætningen et lån fra kommunismen (både Lenin og Stalin), der anvendte samme tankegang til retfærdiggørelse af en totalitær orden og udviskning af nuancer i det storpolitiske spil. Hvor end inspirationen kom fra, var det klart, at USA nu havde en hellig mission - var i kamp for det gode mod selve ondskaben.

Fra krigens start var Irak højt placeret på listen over mål, og neo-konservative ideologer forudsagde, at kampene i Afghanistan blot var første slag i en mere omfattende indsats, som vil kræve indsættelse af amerikanske styrker mange steder, samtidigt. "Det vil", skrev Robert Kagan og William Kristol, "ligne det sammenstød mellem civilisationerne, som alle håbede, at man kunne undgå. Og det vil lægge enormt, måske ubærligt, pres på en international koalition, som i dag dovner i tilfreds konsensus".¹²⁸

Næsten alle verdens lande havde efter 11. september erklæret deres solidaritet, og FN's sikkerhedsråd gav grønt lys for et angreb på Afghanistan. Men denne koalitions bærekraft blev hurtigt udsat for prøvelser hinsides det udholdelige. De europæiske allierede i NATO stillede alliancen til rådighed, men USA ønskede ikke fælles ledelse, så tilbudet blev vræget. Forsvarsminister Rumsfeld præsenterede i november¹²⁹ sit syn på allierede med en doktrin, som han senere uddybede i en tale på National Defense University: "Missionen bør ikke bestemme koalitionen, og koalitionen bør ikke bestemme missionen".¹³⁰ Man ville altså gerne samle "koalitioner af villige", men USA skulle både bestemme opgaverne og lede slagets gang.

I en ny tale, som lignede et neo-konservativt manifest, rettede præsident Bush supermagtens sigtekorn mod en "ondskabens akse", de i mange henseender forskellige slyngelstater Irak, Iran og Nordkorea. Til fælles havde de, ifølge Bush, "regimer, som stræber efter kemiske, biologiske eller nukleare våben". Måske vil de overdrage disse våben til terrorister; måske vil de angribe "vore allierede eller forsøge afpresning mod De Forenede Stater". Og så lagde han op til forebyggende krige: "Vi vil ikke se passivt til, mens farerne kommer nærmere og nærmere".¹³¹ Truslen blev udtrykt direkte i en senere tale på officers-akademiet West Point, hvor præsidenten, ifølge Det Hvide Hus, fremlagde en ny doktrin. "Krigen mod terror vil ikke blive vundet defensivt", erklærede han. "Vi bør bringe kampen til fjenden, forstyrre hans planer, og gå imod de værste trusler, før de dukker op". Præsidenten afviste, at den mere passive traditionelle strategi fra Den Kolde Krigs tid med afskrækkelse og inddæmning kunne imødegå nutidens udfordringer, så alle amerikanere skulle være klar til at komme modstandere i forkøbet med kort varsel "i ethvert af verdens mørke hjørner". Den nye verdensorden bygger nemlig på, forklarede han, at Amerika har "militær styrke uden lige – og dermed kan gøre fortidens afstabiliserende våbenkapløb meningsløse samt begrænse kappestrid

¹²⁶ George W. Bush: "Address to a Joint Session of Congress and the American People". 20. september 2001

¹²⁷ Mattæus 12.30

¹²⁸ Robert Kagan og William Kristol: "The Gathering Storm". Weekly Standard. 29. oktober 2001

¹²⁹ David Eberhart: "Rumsfeld: Coalition Must Not Determine the Mission". NewsMax.com. 7. november, 2001

¹³⁰ Donald Rumsfeld: "21st Century Transformation of US Armed Forces". National Defense University, 31. januar 2002

¹³¹ George W. Bush: "State of the Union Address". 29. januar 2002

til handel og andre fredelige bestræbelser".¹³² Budskabet blev udpenslet yderligere få måneder efter i et dokument, som præsenterede en ny national sikkerhedsstrategi.¹³³

Talen til officerskadetterne udgør et vendepunkt i amerikansk sikkerhedspolitik, fordi retten til forebyggende angreb aldrig tidligere var blevet gjort til en doktrin – altså en fundamental læresætning. Og nogle vil stadig hævde, at Bush heller ikke mente "forebyggende" (*preventive*), idet han rent faktisk brugte udtrykket "komme i forkøbet" (*preemptive*). Men i dokumentet, som beskriver sikkerhedsstrategien, anvendes begge udtryk, og selv når "komme i forkøbet" bruges, så er meningen klart, at man kan slå til forebyggende. Mere end ordkløveri er på spil i den sag. Forskellen kan illustreres således: Hvis nogen affyrer et skud imod dig, og du besvarer angrebet med dødbringende virkning, så er det rent selvforsvar, som skal afværge nye skud. Hvis nogen retter en ladt pistol imod dig, og du selv skyder først, så er du kommet angriberen i forkøbet. Hvis du tror, at nogen måske har en pistol i lommen og at den måske er ladt og at den måske vil blive brugt imod dig – og hvis du så skyder den mistænkte, er det et forebyggende angreb. Hvis sidstnævnte tilfælde skal kaldes selvforsvar, stilles der store krav til bevisbyrden, altså konkret kendskab til den mistænktes bevæbning og planer, og det er bedst, hvis man ikke står alene med sin vurdering.

International lov skelner klart mellem berettiget og uberettiget selvforsvar. "Alle medlemmer skal", proklamerer FN-pagten, "afholde sig fra trussel om magtanvendelse eller brug af magt" – for eksempel mod nogen stats "politiske uafhængighed". Det er Sikkerhedsrådet, som skal "afgøre, om der foreligger nogen trussel mod freden, noget fredsbrud eller nogen angrebshandling". Pagten anerkender dog, at Sikkerhedsrådet ikke straks kan reagere på enhver angrebshandling, så der blev i artikel 51 indføjet en undtagelse i forbindelse med selvforsvar: "Intet i nærværende pagt skal indskrænke den naturlige ret til individuelt eller kollektivt selvforsvar i tilfælde af væbnet angreb". Der er altså tre klare begrænsninger i retten til selvforsvar: 1) En stat kan kun forsvare sig "i tilfælde af et væbnet angreb"; 2) Selvforsvar skal rapporteres til Sikkerhedsrådet; 3) Retten til selvforsvar ophører efter Rådets indgreb. Men international sædvaneret anerkender, at ingen nødvendigvis skal afvente, at en modstander skyder først. Også i det tilfælde gælder nogle begrænsninger i retten til selvforsvar – principper, som USA selv er ophavsmand til.

De blev indført i 1837, da britiske soldater kæmpede mod oprørere i Canada. Et lille amerikansk dampskib, "Caroline", blev brugt af oprørerne til transport af våben og frivillige over Niagara-floden. Briterne svarede med en aktion ved nattetide. Skibet blev erobret, selvom det lå i havn på amerikansk område, og derefter stukket i ild og sendt af sted mod det store vandfalds kværn. Episoden vakte en del utilfredshed i Washington, men krisen blev klaret med diplomati. USA's udenrigsminister Daniel Webster fremførte i et brev til sin britiske kollega de grundlæggende argumenter: lignende angreb kan kun tillades, når selvforsvar er nødvendigt – og dette behov skal være "øjeblikkeligt, overvældende, uden mulighed for valg mellem midler, og uden tid til overvejelse". Samtidig måtte angriberen ikke foretage sig noget "urimeligt eller overdrevet".¹³⁴

Bush-doktrinen blev mødt med en massiv protest-storm. Henry Kissinger, moderate republikaneres store statsmand, kaldte den "revolutionær", og professor William Galston fra Maryland University, en bredt anerkendt ekspert i international ret, opsummerede kritikken: "En global strategi, som bygger på den nye Bush-doktrin, betyder enden for det system med internationale institutioner, lov

¹³² George W. Bush: "President Bush Delivers Graduation Speech at West Point". 1. juni 2002

¹³³ "National Security Strategy of the United States". The White House. Washington DC, september 2002

¹³⁴ Citeret i Neta Crawford: "The Best Defense". Boston Review, februar/marts 2003

og normer, som USA har arbejdet for i mere end et halvt århundrede". Bush lægger, fortsatte Galston, op til intet mindre end en fundamental ændring af USA's rolle i verden. Man vil ikke længere være den første blandt ligemænd i det internationale system. Man vil nu være den, som selv bestemmer, hvad der er international lov – uden forudgående aftale med andre nationer.¹³⁵ Og hvordan vil det så gå, når andre stater heller ikke føler sig begrænset af international lov? I en typisk kritik så folkeretseksperten Michael Byers risiko for "en anarkistisk verden, som er domineret af rå magt, omskiftelige alliancer og desperate bestræbelser fra sårbare stater for at anskaffe evnen til afskrækkelse".¹³⁶ Militære eksperter påpegede, at det i en krig kan være god taktik, at man kommer sine fjender i forkøbet, men det er farligt, hvis man gør forebyggende krig til en doktrin. Det stiller ekstreme krav til efterretningstjenesterne, og der er risiko for, at en modstander, som ser risiko for et amerikansk angreb, *selv* slår til først, så man får en hurtig optræning af spirende konflikter. Desuden vil forebyggende krig være i strid med USA's politiske samt militære kultur.¹³⁷ Kritikken er blevet stående og har fået ny vægt efter angrebet på Irak.¹³⁸

Imperiets strategi

Trods den voksende kritik fra USA's traditionelle elite og internationale protester udgør 2002 punktet, hvor det amerikanske imperium i dets hårdtslående version nåede sit højeste. Man havde tilsyneladende vundet krigen i Afghanistan, og den revolutionære ideologis fremmarch virkede ustopkelig. Bush-regeringen var stort set ligeglad med kritikerne, og i oppositionen var demokraterne henvist til passiv frustration. Også på den internationale scene demonstrerede man en arrogance uden sidestykke fra tiden efter Anden Verdenskrig – selv USA's nærmeste allierede var bekymrede over meldingerne fra Washington, men retorikken blev blot skruet op. Tilsyneladende var der ingen grænser for USA's magt – set fra Det Hvide Hus.

I Bush-regeringens udtalelser og dokumenter så sikkerhedseksperten en ny overordnet strategi, som godt nok byggede på den mere end hundrede år gamle "åbne dør", men også udbyggede den med elementer, som aldrig var blevet samlet, skærpet og ophøjet på lignende vis. USA's succes i årene efter Anden Verdenskrig kan forklares med, at amerikanske ledere lod sig stille til ansvar – "de tog sig af, hvad resten af verden mente, og de søgte at udforme deres strategi i overensstemmelse hermed", forklarer kold-krigshistorikeren John Lewis Gaddis¹³⁹. Det gav deres styre legitimitet, men de nye herskere i Washington anså magt for den vigtigste kilde til legitimitet. Offentligt kaldte de ikke USA et imperium, men i praksis søgte de dominans, kun nødtørftigt skjult. Adskillige erfarne forskere skar ind til kernen. John Ikenberry fra Georgetown University kunne nu se en "neo-imperialistisk vision" og opsummerede strategien indhold i nogle punkter, der har en slående lighed med argumenterne, som de neo-konservative og deres allierede udviklede i 1990'erne.¹⁴⁰

- 1) Amerikas globale overherredømme skal være permanent.
- 2) Terrorist-grupper skal udryddes.
- 3) Militær magt skal anvendes offensivt.

¹³⁵ William Galston: "Perils of Preemptive war". The American Prospect, 23. september 2002

¹³⁶ Citeret i Jørgen Dragsdahl: "Forsvar via angreb". Hjemmeværnsbladet, nr. 5 2002. Se f.eks. også Byers m.fl. i Tidsskriftet Ethics and International Affairs, spring 2003.

¹³⁷ Se f.eks. Frank Hoffman: "Homeland Security". Center for Defense Information, Washington DC 2002.

¹³⁸ Se f.eks. Franklin Eric Wester: "Preemption and Just War – Considering the Case of Iraq". Parameters, vinter 2004-05, pp. 20-39

¹³⁹ John Lewis Gaddis: "Surprise, Security and the American Experience". Op. cit. p. 64

¹⁴⁰ G. John Ikenberry: "America's Imperial Ambition". Foreign Affairs, september/oktober 2002

- 4) National suverænitet gælder ikke for stater, som er USA fjendtligt stemt, huser terrorister og har eller vil udvikle masseødelæggelsesvåben.
- 5) Internationalt accepterede regler, traktater og alliancer har mindre betydning, fordi USA's håndtering af verden skal ske på egne betingelser.
- 6) International stabilitet er ikke en amerikansk målsætning.

Bush-regeringen antog, at det store flertal af verdens nationer ville acceptere USA's ledelse samt overherredømme, fordi det gavner dem og fordi USA's indsats bygger på fælles værdier. Dens syn på verden var solidt rodfæstet i fremskridtstanken, som man nu ville lægge alle USA's magtmidler bag. Løsningen på sikkerhedsproblemerne lå i udbredelse af demokrati. Men det skulle snart vise sig, at denne imperie-strategi var sårbar, og at hovedårsagen var selvskabt. Ideologi, nationalisme og militarisme havde skabt en heksebryg, der berusede beslutningstagere og drev dem ud i skæbnesvangre fejltagelser.